

DIAK

Mio Mikkonen
Sosionomi YAMK
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Opinnäytetyö, 2024

Kestävää elinkeinoa etsimässä

**Eläinavusteisen palvelutuotannon
liiketoimintasuunnitelma**

TIIVISTELMÄ

Mio Mikkonen

Kestävää elinkeinoa etsimässä. Eläinavusteisen palvelutuotannon liiketoimintasuunnitelma.

55 sivua

Syksy 2024

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosionomi YAMK

Ekososiaalinen työ ja globaaliosaaminen

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli laatia liiketoimintasuunnitelma yritykselle, joka tuottaa sosiaalialan eläinavusteista palvelua kehitysvammaisille, autisteille ja mielenterveyskuntoutujille. Tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa aiheesta ja herättää mielenkiintoa eläinavusteista toimintaa sekä sen mahdollisuuksia ja yrittäjyyttä kohtaan sosiaali- ja terveysalan ammattilaisissa. Yhtenä alatavoitteena opinnäytetyössä oli myös maaseudun elinvoimaisuuden kehittäminen luomalla paikallisia yhteistyöverkostoja.

Opinnäytetyön lähestymistapa oli toimintatutkimus. Kehittämisen- ja tutkimusmenetelminä tässä yksittäistapaustutkimuksessa käytettiin vertailukehittämistä (benchmarking) ja SWOT-työkalua sekä teemahaastattelua ja osallistuvaa havainnointia aineistonkeruumenetelminä asiakaskokemuksen selvittämiseksi. Opinnäytetyötä varten haastateltiin ja havainnoitiin yhtä henkilöä, joka oli osallistunut eläinavusteiseen toimintaan kirjoittajan asiakkaana. Vertailukehittämisen prosessissa toteutettiin yritysvierailu, jonka yhteydessä haastateltiin eläinavusteisen toiminnan asiantuntijaa. SWOT-työkalun käyttö oli olennainen osa liiketoimintasuunnitelman laatimista.

Opinnäytetyön tulos oli käyttövalmis liiketoimintasuunnitelma sosiaalialan itsenäistä elinkeinonharjoittamista varten. Prosessiin sisältyivät varsinaisten kehittämis- ja tutkimusmenetelmien lisäksi yrittäjyyskoulutus ja käynnit yritysneuvojalla. Intensiivinen kehittämisprosessi vuoden 2024 aikana johti realistiseen, talouslaskelmilla täydennettyyn liiketoimintasuunnitelmaan. Liiketoimintasuunnitelma sisältää salassa pidettävää tietoa, joten se ei ole julkisesti saatavilla.

Johtopäätöksenä tässä opinnäytetyössä esitetään, että eläinavusteinen toiminta voi parantaa erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Asiakashaastattelun perusteella selvisi, että eläinten kanssa toimiminen opettaa tunne- ja vuorovaikutustaitoja, vähentää stressiä ja helpottaa sosiaalista kanssakäymistä myös muilla elämän osa-alueilla. Eläinavusteinen toiminta on kasvava ala, jolle uudet yrittäjät ovat tervetulleita.

Asiasanat: eläinavusteisuus, ekososiaalinen työ, sosiaali- ja terveysalan yrittäjyys, maaseudun kehittäminen, yksittäistapaustutkimus

ABSTRACT

Mio Mikkonen

Looking for a sustainable livelihood. A business plan for an animal-assisted service.

55 pages

Autumn 2024

Diaconia University of Applied Sciences

Master of Social Services

Ecosocial work and global knowledge

The aim of this thesis was to formulate a business plan for an enterprise which provides animal-assisted services for people with intellectual disability, autism or mental health problems, in the field of social services. The main goal was to form new knowledge of the matter and to attract interest towards animal-assisted interventions and its possibilities as well as entrepreneurship amongst professionals of social and healthcare services. One subsidiary goal was also to develop the vitality of the countryside by creating local networks of cooperation.

The approach of this thesis was action research. The development and research methods used in this single-case design were comparative development (benchmarking), the SWOT tool along with theme interview and participatory observation as methods to collect material and to examine the experience of a customer. Interviews and observation were conducted with one person, who had participated in animal-assisted activities as the writer's customer. During the process of comparative development, a visit to an entrepreneur was performed, and during the visit an expert of animal-assisted activities was interviewed. Using the SWOT tool was an essential part of composing the business plan.

The result of this thesis was a ready-to-use business plan for independent entrepreneurship in social services. In addition to the development and research methods the process included entrepreneurship training and visits to an entrepreneurship adviser. An intensive development process during the year 2024 lead to a realistic business plan which included financial calculations. The business plan includes confidential information, and therefore it is not public.

As a conclusion, this thesis suggests that animal-assisted interventions can holistically improve the well-being of people with special needs. Based on the customer interview, operating with animals teaches oneself emotional and interaction skills, reduces stress and eases social interaction in other dimensions of life as well. The field of animal-assisted activities is a growing line of business, where new entrepreneurs are welcome.

Keywords: animal-assistance, ecosocial work, entrepreneurship in health care and social services, rural development, single-case design

Sisällys

1 JOHDANTO	4
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA KESKEISET KÄSITTEET	6
2.1 Kestävä hyvinvointi ja ekososiaalinen työ	6
2.2 Eläinavusteinen toiminta erityisryhmien parissa	8
2.3 Sote-alan yrittäjyys ja tulevaisuuden työelämä	14
2.4 Maaseutuyhteisön kehitys globaalissa murroksessa	17
3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	22
4 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI JA MENETELMÄT	24
4.1 Toimintatutkimuksellinen lähestymistapa	24
4.2 Yksittäistapaustutkimus.....	25
4.3 Vertailukehittäminen (benchmarking) ja SWOT-työkalu	26
4.3 Teemahaastattelu ja havainnointi.....	31
5 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TULOKSET	35
5.1 Palvelun vahvuutena lempeä läsnäolo	37
5.2 Kilpailuasetelman sijaan verkosto- ja yhteistyötä	39
5.3 Realistiset tulevaisuudennäkymät	41
5.4 Asiakkaan kokemus on kokonaisvaltainen	42
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
7 EETTISYYS- JA LUOTETTAVUUSNÄKÖKULMIA	50
8 POHDINTA	52
LÄHTEET	56
KUVIOT	
Kuvio 1. Käsitekartta.....	8
Kuvio 2. Eläinavusteinen toiminta.	10
Kuvio 3. Tämän toimintatutkimuksen vaiheet.....	25
Kuvio 4. Liikeidean nelikenttäanalyysi.....	28

Kuvio 5. Vertailukehittämisen prosessi.....	31
Kuvio 6. Aineistosta nousseet teemat.	33
Kuvio 7. Teemojen nimeäminen.....	34
Kuvio 8. Teemojen yhdistely.	34
Kuvio 9. Aineiston analyysistä johdettu kuvio.....	45

1 JOHDANTO

Elämme kestävyysmurroksen aikaa. Ihmiskunnalla on ratkaistavana ilmastonmuutoksen, lajikadon ja kestäättömän talousjärjestelmän kaltaiset, mittasuhteiltaan valtavat ongelmat, jotka vaikuttavat nykyhetken lisäksi tulevaisuuteen ja kaikkeen elolliseen maapallolla. Kestävyysmurros läpäisee kaikki yhteiskunnan osa-alueet ja edellyttää muutosta asenteissa, arvoissa, hallinnossa, tiedon tuottamisen tavoissa ja päätöksenteossa. Muiden alojen joukossa myös sosiaalialalla on herätty ekologisen kriisin laajuuteen ja alettu etsiä keinoja, joilla ilmastonmuutoksen syihin ja seurauksiin voi vaikuttaa. Sosiaalialan tarkoitus tukea elämää viittaa ekososiaalisen työn kontekstissa kestävän kehityksen tavoitteiden kytkeä asiakkaiden kanssa tehtävään työhön hyvinvointia edistävällä tavalla. (Soini ym. 2022, s. 20; Ranta-Tyrkkö ym., 2023, s. 4, 9.)

Sosiaalialan luontolähtöisten menetelmien avulla katsotaan voivan ennallistaa ihmisen luontosuhdetta, lisätä voimavaroja ja sitä kautta voimia myös ekologiseen jälleenrakentamiseen (Ranta-Tyrkkö ym., 2023, s. 14–15). Yhtenä luontolähtöisenä menetelmänä pidetään eläinavusteista toimintaa, jonka käyttö sosiaalialalla on kasvanut viime vuosina. Työkokemus kehitysvamma- sekä mielen-terveys- ja päihdetyöstä yhdistettynä henkilökohtaiseen kiinnostukseen maaseutuyhteisön kehittämistä ja eläinavusteista toimintaa kohtaan herättivät ajatuksen oman eläinavusteisen palvelutuotannon käynnistämisestä ja ammatillisen taustani takia sen kohdentamisesta erityisryhmille.

Olen koulutukseltani sosionomi-diakoni (AMK) ja työskennellyt kehitysvammahuollossa viisi vuotta sekä käynyt Opetushallituksen alaisuudessa toimiva oppimis- ja ohjauskeskus Valterin Autismikirjon asiantuntija -koulutuksen. Mielen-terveysalalta minulla on kokemusta erilaisten harjoittelujen ja sijaisuuksien muo-
dossa sekä nuorten että aikuisten kanssa, ja lyhyessä työuran vaiheessa lastensuojelun sijaishuollossa olin paljon tekemisissä neurokirjon henkilöiden kanssa.

Opinnäytetyöni on tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka produktiona laadin liiketoimintasuunnitelman sote-alan eläinavusteista toimintaa erityisryhmille tuottavalle toiminimelle. Tavoite on tuottaa uutta tietoa ja virikkeitä uusien luonto- ja eläinlähöisten menetelmien toteuttamisesta kiinnostuneille sosiaalialan ammattilaisille, jotka ovat harkinneet omaa palvelutuotantoa. Pohdin raportissa myös eläinavusteisten interventioiden merkitystä erityisryhmien hyvinvoinnin edistämässä ja yrittäjyyden suhteutumista kestävään siirtymään.

Raportissani on kahdeksan lukua. Luvussa 2 esittelen tutkielmani teoreettiset lähtökohdat, luvussa 3 opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteet. Luvussa 4 esittelen kehittämistehtävässä käyttämäni menetelmät ja luvussa 5 keskityn opinnäytetyöprosessin ja sen tulosten kuvailuun. Luvussa 6 vedän yhteen tutkielmani johtopäätökset, luvussa 7 pohdin prosessin aikana esiin nousseita eettisiä näkökulmia ja viimeisessä luvussa eli luvussa 8 esitän omakohtaista pohdintaa opinnäytetyön aiheista ja prosessista.

Opinnäytetyö on lähestymistavaltaan toimintatutkimusta ja asetelmaltaan yksittäistapaustutkimuksen (*single case design*) kaltainen. Kehittämistehtävän menetelminä käytän vertailukehittämistä (*benchmarking*), SWOT-työkalua sekä teemahaastattelua ja osallistuvaa havainnointia, joista keräämääni aineistoa analysoin laadullisen sisällönanalyysin keinoin asiakaskokemusta selvittääkseni. Kehittämistehtävän taustoitus perustuu aiheesta aikaisemmin tehtyyn tutkimukseen ja ammattialan kirjallisuuteen. Keskeisiä käsitteitä raportissa ovat *ekososiaalinen työ, eläinavusteisuus, sote- alan yrittäjyys ja maaseudun kehittäminen*.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Kestävä hyvinvointi ja ekososiaalinen työ

Tässä opinnäytetyössä on läsnä hyvinvoinnin käsite monesta näkökulmasta tarkasteltuna: erityisryhmien, sosiaalialan ammattilaisten, eläinten, talouden ja ympäristön. Kananoja & Karjalainen (2017, s. 156–157) määrittelevät yleisen hyvinvoinnin Allardtia (1976) mukaillen kolmen ulottuvuuden summaksi. Nämä ulottuvuudet ovat omistaminen (aineelliset ja fyysiset resurssit), sosiaaliset suhteet ja itsensä toteuttaminen. Hyvinvointi on siis yhteydessä suhteellisen pysyviin tarpeisiin, eikä halujen tyydyttämiseen, jonka markkinatalous esittää hyvinvoinnin perustana. Hedonistinen näkemys, jonka mukaan tyytyväisyys perustuu jatkuvaan mahdollisuuteen tyydyttää haluja ja nautintoja, on ongelmallinen: sen seurauksena ihmiset ovat jatkuvasti tyytymättömiä, jonka johdosta he ylikuluttavat – ja ylikulutus kiihdyttää ilmastokatastrofia. (Joutsenvirta ym., 2016, s. 37.) Ekososiaalinen orientaatio korostaakin elämän mielekkyyttä hyvinvoinnin lähestymistapana, jossa hyvinvointi kiinnittyy keskeisiin toimintamahdollisuuksiin ja tarpeisiin. Hyvinvointi on siis moniulotteinen ilmiö, joka muodostuu toimijan ja ympäristön välisissä suhteissa. (Kortetmäki & Hirvilammi, 2022, s. 72–73.)

Hyvinvoinnin edistämisen ja kestävän kehityksen tavoitteet liittyvät toisiinsa. Hyvinvoinnin seurantaa varten kehitetty eurooppalainen sosiaali-indikaattorijärjestelmä EUSI tarkastelee hyvinvointitekijöitä elämänlaadun, sosiaalisen koheesion ja kestävän kehityksen määritelmien avulla. YK:n Agenda 2030 -ohjelman, joka tähtää köyhyyden, nälän, tautien ja ahdingon poistamiseen kaikkialla maailmassa vuoteen 2030 mennessä, mukaisia kestävän kehityksen tavoitteita on seitsemäntoista. Esimerkiksi vastuullisen kuluttamisen voidaan katsoa olevan osa ilmastotoimia, jotka taas vaikuttavat muun muassa puhtaan veden saatavuuteen, sanitaatioon ja tautien leviämiseen. Tällaisilla selkeillä ja konkreettisilla tavoitteilla voikin olla suuri vaikutus elämään maapallolla. (United Nations, i.a.; Pantsar & Keronen, 2019, s. 84–85.)

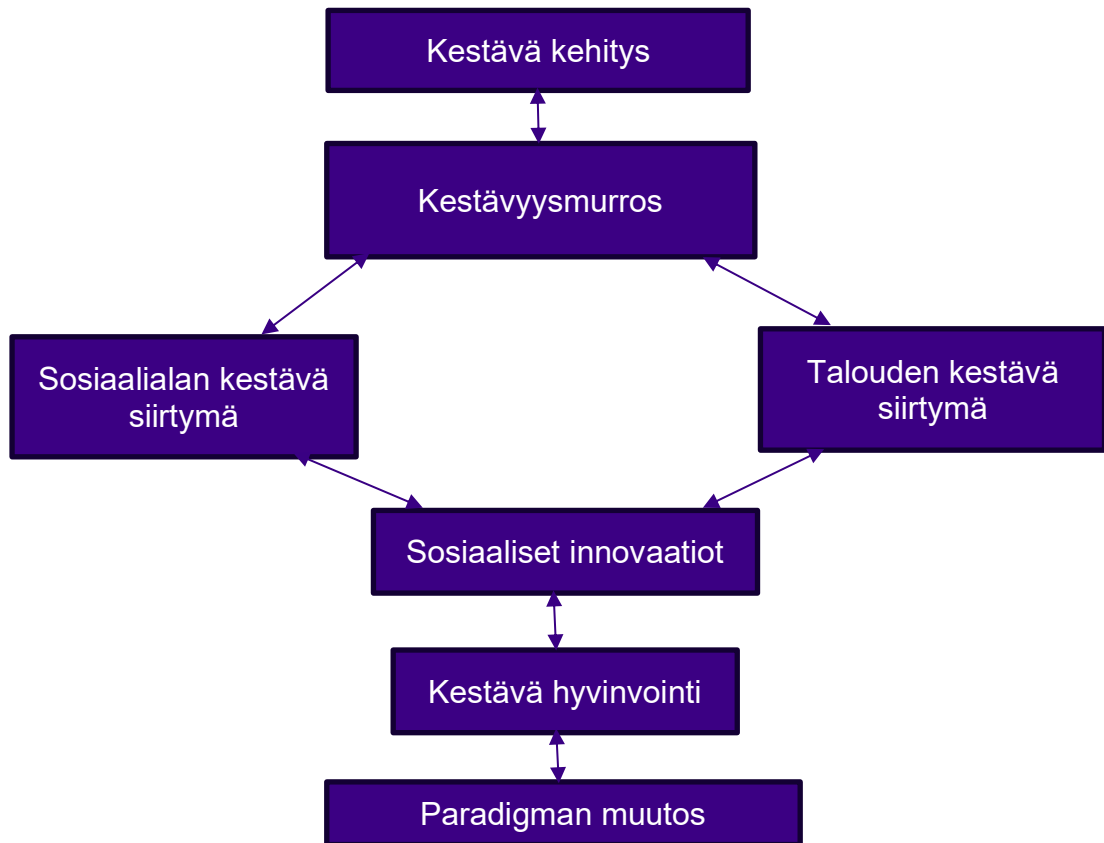
Yleisen hyvinvoinnin kannalta tärkeitä tekijöitä ovat siis tiivistetysti elinolot ja ympäristö, terveys, yhteisöjen sosiaalinen eheys, itsensä toteuttamisen

mahdollisuudet sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet. Näiden ulottuvuuksien systeeminen ajattelu eli ymmärrys asioiden keskinäisriippuvuudesta on perusta kestävän hyvinvoinnin käsitteelle, jossa hyvinvoinnin käsitteeseen liitetään laajemmin kestävän kehityksen tavoitteet. Suomalaisen sosiaali- ja terveyspolitiikan sopeutuminen yhteiskunnan kestävyysmurrokseen eli ekososiaaliseen paradigman muutokseen on kestävän hyvinvoinnin kannalta olennaista. Kestävyysmurros läpäisee yhteiskunnan kaikki sektorit ja edellyttää sosioekologisten järjestelmien ja käytäntöjen ymmärtämistä, yhteistyötä eri tieteenalojen välillä sekä erilaisten lähestymistapojen ja käsitteiden yhdistelyä. (Soini ym., 2022, 19–21; Saari, 2022, 45; ym., 2022, 233–234; Lahti, 2019.)

Sosiaalialan ekososiaalisessa orientaatioissa tarkastellaan ihmistä osana ympäristöään huomioiden globaalin talousjärjestelmän vaikutukset paikallisyhteisöihin. Siinä painottuu sosiaalisen ja taloudellisen oikeudenmukaisuuden lisäksi myös ekologinen oikeudenmukaisuus: ympäristökatastrofit ja hupenevat luonnonvarat vaikuttavat eniten jo valmiiksi heikommassa asemassa oleviin ihmisiin. Ekososiaalisesta näkökulmasta oikeudenmukaisen ja kestävän maailman rakentaminen edellyttää ihmisten, yhteisöjen, kulttuurien ja luonnon oikeuksien kokonaisvaltaista puolustamista. (Närhi & Matthies, 2018, s. 492, s. 498–499.)

Rakenteellisen sosiaalialan työn muotona ekososiaalinen työ painottuu voimakkaasti yhteiskunnan rakenteiden muuttamiseen sosiaalisesti ja ekologisesti kestäviksi. Ekososiaalinen työ kritisoi perinteisen sosiaalityön ihmiskeskeisyyttä. Sen lähtökohta on kaiken luonnon monimuotoisuutta säilyttävän toiminnan juurruttaminen osaksi sosiaalityötä; se sisällyttää oikeudenmukaisuuden käsitteeseen ihmisen välittömän riippuvuuden luonnosta ja ympäristöstään. (Ranta-Tyrkkö, 2021, s. 75–76.) Ekososiaalisen työn sisällä erityisesti ekokriittinen lähestymistapa hyödyntää luontomenetelmiä kuntouttavassa työssä ja pohtii muun muassa luontosuhteen ja paikan välisiä suhteita. (Matthies & Närhi, 2014, s. 92–93.) Rakenteellista ja yhteisöllistä sosiaalityötä tarvitaan sosiaalityön yhteiskunnallisen tehtävän toteuttamiseksi. Siinä korostuu hyvinvointia mahdollistavien ympäristöjen luominen eri toimijoiden kanssa. (Paavola ym., 2019, s. 107.)

Tässä aluvussa esiteltyjen käsitteiden hahmottamiseen laadin seuraavan käsitekartan, jossa molempiin suuntiin osoittavat nuolet yhdistävät opinnäytetyöni teemat toisiinsa vuorovaikutteisesti.

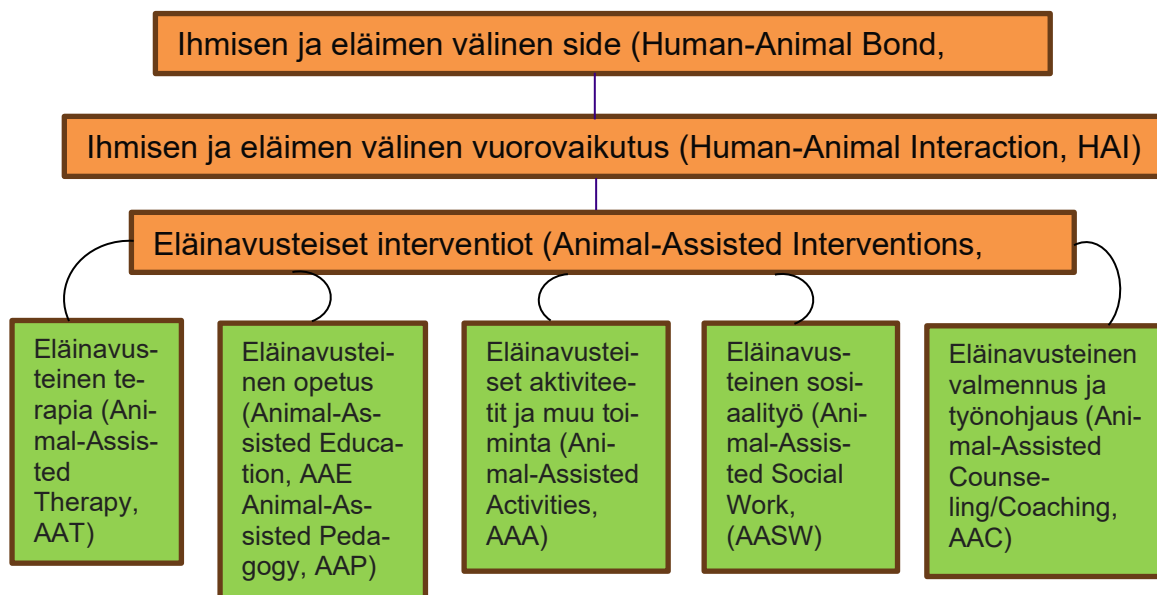
Kuvio 1. Käsitekartta.

2.2 Eläinavusteinen toiminta erityisryhmien parissa

Ihmisen ja muiden eläinten välisellä yhteistoiminnalla ja sidoksella on pitkä historia. Muut eläimet ovat suorastaan muovanneet historiaa ihmisten kanssa. Edelleen ihmiset ovat riippuvaisia muista eliöistä, eläimistä monet taas riippuvaisia ihmisistä elinympäristöjen, hyvinvoinnin ja hyvän kohtelun muodossa. Jaottelu luontoon ja siitä erilliseen ihmiseen ei ole kovin vanha ja nykyisen tutkimustiedon valossa se on liian yksioikoinen. Ihmisen ja eläimen välinen raja ja määrittely elää koko ajan, ja ihmisen suhdetta muihin eläimiin onkin aina tulkittava mahdollisimman kokonaisvaltaisesti omassa ajassaan. Ihminen on varsin samankaltainen muiden eläinten kanssa: ihmisen ainutlaatuisiksi kyvyiksi

voidaan lukea kyky abstraktiin ajatteluun ja kielen käyttämiseen, ja sellainen on kenties myös kyky ymmärtää muiden eläinten sisäistä kokemusmaailmaa. Tällaista ihmisen ja eläimen välistä yhteyttä ja sen hyvinvointivaikutuksia hyödynnetään sosiaali- ja terveysalalla eläinavusteisten interventioiden muodossa, joissa läsnä ovat asiakas, ammattilainen ja jokin muu eläin. (Hautamäki, 2019, s. 11–14; Lähdesmäki & Latva, 2020, s. 22, s. 28; Telkänranta, 2016, s. 11.)

Ihmisen ja eläimen välisen sidoksen (Human-Animal Bond, HAB) katsotaan olevan lähtökohta ihmisen ja eläimen väliselle vuorovaikutukselle (Human-Animal Interaction, HAI), joka mahdollistaa eläinavusteiset interventiot (Animal-Assisted Interventions, AAI). Eläinavusteinen interventio on sateenvarjokäsite erilaisille eläinavusteisen toiminnan muodoille, jotka yleensä jaotellaan eläinavusteiseen terapiaan (Animal-Assisted Therapy, AAT), eläinavusteiseen opetukseen (Animal-Assisted Education, AAE tai Animal-Assisted Pedagogy, AAP) sekä eläinavusteisiin aktiviteetteihin tai muuhun toimintaan (Animal-Assisted Activities, AAA) ja eläinavusteiseen työnohjaukseen ja valmennukseen (Animal-Assisted Counseling/Coaching). Yhtenä työmuotona mainitaan myös eläinavusteinen sosiaalityö (Animal-Assisted Social Work, AASW). Oman yritykseni toiminta tulisi sijoittumaan eläinavusteisten aktiviteettien (AAA) kategoriaan. Eläinavusteinen terapia eroaa muista eläinavusteisen toiminnan muodoista siten, että sitä toteuttaa terapeutin koulutuksen saanut sosiaali- tai terveysalan ammattilainen tavoitteellisesti ja asiakkaan kuntoutumista tiiviisti seuraten. Myös muilla eläinavusteisen toiminnan muodoilla voi olla terapeuttisia vaikutuksia ja ne voivat olla myös tavoitteellisia tuki- ja kuntoutusmuotoja, kuten sosiaalipedagoginen hevostoiminta. Eläinavusteinen toiminta voi olla enemmän tai vähemmän vapaamuotoista, ja eläimiä toimii ihmisten työkavereina monenlaisissa sote-alan ympäristöissä. (Suvilehto, 2022, s. 20–22, s. 24; Ervast & Raukola-Lindblom, 2021, s. 16–17.)

Kuvio 2. Eläinavusteisen toiminnan perustat ja muodot.

Mukailien Suvilehto (2022); Ervast & Raukola-Lindblom (2021).

Eläinavusteisissa toiminnoissa ihmisen työkavereina toimii monenlaisia eläimiä, kuten koiria, hevosia ja lampaita. Kaikkien eläinten kanssa ja kaikissa olosuhteissa eläinavusteiseen toimintaan osallistuvien eläinten hyvinvointi on turvattava, niitä ei saa rasittaa kohtuuttomasti, ne eivät saa osallistua toimintaan sairaina tai kipeinä, ja niillä pitää olla mahdollisuus myös päättää olla osallistumatta. Eläinavusteiseen toimintaan osallistuminen saattaa olla eläimelle ohimenevästi stressaavaa. Kaikkien eläinten kokemaa, kohtuullista stressiä voidaan kuitenkin lievittää myönteisillä ja mielihyvää tuottavilla kokemuksilla (Telkänranta, 2016, s. 192).

Modernin ihmisen suhde eläimiin on ambivalentti. Toisaalta eläinten hyväksikäyttö esimerkiksi teollisessa ruuantuotannossa kasvaa, vaikka samaan aikaan eläimiä kohtaan tunnetaan empatiaa ja niiden sosiaalinen ja yhteiskunnallinen merkitys on aiempaa suurempi. Eri eläinlajeja ja -yksilöitä kohdellaan ja niihin suhtaudutaan eri tavalla riippuen siitä, onko kyseessä esimerkiksi tuotanto- vai lemmikkieläin. Myös ihmisen luokittelu eri kategoriaan kuin muut eläimet liittyy olennaisesti moderniin eläinsuhteeseen. Näitä keskenään ristiriitaisia eläinsuhteita ylläpidetään erilaisten strategioiden avulla, joita ovat esimerkiksi eläimen esineellistäminen tai sen yksilöllistäminen ja eläimen etäännyttäminen

tai sen lähentäminen. Esineellistävässä suhtautumistavassa eläimen persoonallisuuden tunnustamista vältetään pidättäytymällä nimeämistä niitä tai niiden tietoisuuden kiistäminen. Esimerkkinä etäännyttämisestä on tuotantoeläinten kohdella massana siten, että kohtaamiset eläinryhmien kanssa jäävät hyvin lyhytaikaisiksi. (Tuomivaara, 2010, s. 120–121, s. 123–124, s. 127, s. 133–134).

Eläinavusteiseen toimintaan liittykin olennaisesti ihmisen suhde eläimeen eikä vain eläimen kautta itseensä. Vuorovaikutuksessa toisenlaisen eläimen kanssa ihminen voi myös antaa itsestään eläimelle: itsetuntemus ja myönteinen eläin-suhde edistävät empatiaa ja muiden eläinten hyvinvoinnista huolehtimista. (Aaltola, 2020, s. 317, s. 319–320.) Jos eläinavusteisessa toiminnassa on mukana esimerkiksi tehokanalasta pelastettu kukkopoika tai teurastukselta välttynyt lammas, saavat ne ihmisen kokemusmaailmassa oman persoonallisuuden, luonteen ja merkityksen.

Ihmisen ja eläimen välinen sidos vaikuttaa hyvin toimiessaan molempiin suuntiin. Jo eläimen silittämisellä on fysiologisia vaikutuksia, kuten stressin vähentyminen, rentoutuminen, mielihyvähormoni oksitosiinin vapautuminen ja verenpaineen aleneminen. Biodiversiteettihypoteesin mukaan sillä on vaikutusta myös ihmisen bakteerikantaan ja sitä kautta immuunipuolustukseen. Positiivisiin psyykkisiin vaikutuksiin on havaittu lukeutuvan muun muassa itsetunnon kohe-nemista, turvallisuuden tunteen lisääntymistä sekä ahdistuksen ja itsensä vahingoittamisen vähenemistä. Eläinavusteisten interventioiden on havaittu myös edistävän kommunikointi- ja tunnetaitoja sekä sosiaalisia taitoja myös ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Suvilehto, 2020, s. 25; Hautamäki, 2019, s. 12–15; Ervast & Raukola-Lindblom, 2021, s. 83–85.) Ihmisen yhteydellä luontoon voi lisäksi olla henkistä ja hengellistä merkitystä (Niemelä, 2019, s. 5).

Kehitysvamma, autismi ja mielenterveysongelmat liittyvät usein toisiinsa. Keski-vaikeasti, vaikeasti ja syvästi kehitysvammaisista 39,2 %:lla arvioidaan olevan myös autismitietämisen häiriö, ja kaikista diagnosoiduista autismitietämisen henkilöistä kehitysvamma on noin 33 %:lla (Koskentausta & Timonen-Soivio, 2023; Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatrisen Yhdistyksen, Suomen Kehitysvammalääkäreiden,

Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen ja Suomen Psykiatriyhdistyksen asettama työryhmä, 2023). Jonkinasteisia mielenterveysongelmia Suomen väestöstä esiintyy 20–25 %:lla vuosittain. Työkyvyttömyyseläkkeistä mielenterveysperusteisia on valtaosa, 55 % vuonna 2022. (Mieli ry, 2023.) Kehitysvammaisista henkilöistä 30–50 %:lla esiintyy mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöitä, ja autismikirjon henkilöistä 54,8–94 %:lla on jokin psykiatrinen samanaikainen häiriö. Autismikirjon henkilöiden itsemurhariski on myös suurentunut. (Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatrisen Yhdistyksen, Suomen Kehitysvammalääkäreiden, Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen ja Suomen Psykiatriyhdistyksen asettama työryhmä, 2023; Koskentausta, 2006).

Lääketieteen tohtori, kehitysvammapsykiatri Seija Aaltonen korosti luennollaan (henkilökohtainen tiedonanto 28.11.2023), että kehitysvammaisten psykiatriasta ohjauksesta ja hoitotyöstä on tehty tutkimusta erittäin vähän. Psykiatriassa on kokemuksia siitä, että toiminnalliset menetelmät, kuten psykofyysinen fysioterapia, voivat helpottaa kehitysvammaisten henkilöiden oloa, koska mielenterveyden ongelmiin reagoidaan usein fyysisesti. Tämän perusteella ajatellaan myös kokonaisvaltaisten eläinavusteisten menetelmien olevan sopivia ainakin osalle kehitysvammaisista henkilöistä, joilla on myös mielenterveyden häiriö.

Tutkimusta eläinavusteisten menetelmien vaikutuksesta kehitysvammaisten henkilöiden hyvinvointiin on tehty vähän tai ne sijoittuvat terveydenhuollon, esimerkiksi fysioterapian, tai pedagogiikan viitekehykseen. Eläinavusteisia interventioita eli terapioita, opetusta ja muuta toimintaa on tutkittu hieman eri puolilla maailmaa, painottuen kuitenkin Yhdysvaltoihin ja Eurooppaan. Tutkimuksia on tehty vankien parissa (Holman ym., 2019; Kuntz-Lomelin & Nordberg 2021; Eaton-Stull ym., 2021), autismikirjon lasten ja aikuisten parissa (Hernández-Espeso ym., 2021; Jones, 2021; Silva ym., 2019) sekä esimerkiksi masentuneiden, ahdistuneiden ja traumatisoituneiden ihmisten parissa (Hunjan & Jaysankara, 2023; Mueller ym., 2021; Højgaard-Bøytler ym., 2023; Gorman & Caciatore ym., 2022).

Tulokset ovat olleet vaihtelevia ja tutkimusta eläinavusteisista menetelmistä tarvitaan lisää, mutta tähänastisen kirjallisuuden perusteella on viitteitä siitä, että eläinavusteisilla interventioilla voi olla positiivisia vaikutuksia henkilöiden mielenterveyteen, vuorovaikutukseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn. Esimerkiksi autistien parissa tehdyissä tutkimuksissa havaittiin kehitystä sekä sosiaalisissa että kommunikatiivisissa taidoissa, mutta kehitys ei ollut merkittävämpää kuin verrokkiryhmissä (Hernández-Espeso ym., 2019, 262; Jones, 2021, 38).

Eläinavusteiset interventiot eivät todennäköisesti olekaan parempia kuin muut interventiot, mutta eivät toisaalta huonompiakaan. Näkisin, että joillekin ihmisille eläimen kanssa toimiminen voi kuitenkin olla parempi ratkaisu kuin esimerkiksi perinteinen terapia tai muut kuntoutusmuodot. Eläinavusteisilla interventioilla näyttäisi olevan positiivisia vaikutuksia erityisesti ahdistuksen, itsetuhoisuuden ja traumojen hoidossa (Holman ym., 2020, 438; Gorman & Cacciatore, 2022, 174).

Gormanin & Cacciatoren (2022, 174) mukaan ihmiset, joilla on taustallaan jokin trauma, saattavat hyötyä erityisen paljon rescue-eläinten parissa työskentelystä, koska he saattavat kokea jakavansa vaikeista oloista selviytyneen eläimen kanssa "yhteisen kertomuksen". Eläinten kuntoutumisen näkeminen voi antaa heille toivoa oman selviytymisensä suhteen ja mahdollistaa myötätunnon kokemuksia sekä uudenlaista suhtautumista omaan suruun. VTT, dosentti Sofia Laine esitti luennollaan (henkilökohtainen tiedonanto 29.11.2023), että jo yksin nykyihmistä vaivaava luontoyhteyden katkeaminen on trauma, jonka tunnemme kehoissamme. Tämän näkemyksen perusteella heräsi ajatus, että kehollisella toiminnalla, yhteydellä luonnonläheisiin ympäristöihin ja muihin eläimiin voi olla meihin terapeuttinen vaikutus, joka voi muuttaa ajatteluamme ja suhdettamme ympäristöön perustavanlaatuisesti. Se on myös toivottavaa, koska ihmisellä ei ole maailmassa etuoikeutettua asemaa ja ekokriisin keskellä on suuntauduttava ihmiskeskeisestä maailmankatsomuksesta uudenlaiseen luontosuhteeseen, jossa oikeutemme, velvollisuutemme ja vastuumme on mietitty uudelleen. (Värri, 2018, s. 140.)

2.3 Sote-alan yrittäjyys ja tulevaisuuden työelämä

Sote-alan yrittäjyys on yleensä pienyrittäjyyttä: suurin osa sote-alan yrityksistä on mikroyrityksiä eli alle kymmenen hengen yrityksiä. Sote-alan yrittäjyyttä harmitaan yleensä palkansaajan asemasta joko sivutoimisena tai kokopäiväisenä. Siirtymävaiheessa, jossa pohditaan omaa osaamista ja ammatti-identiteettiä sekä opiskellaan yrittäjyyteen liittyviä taitoja, siirrytään kohti hybridiammattilaisuutta. Yrittäjyyteen voi houkuttaa esimerkiksi palkkatyön kuormittavuus, arvostiriidat tai byrokratia – yrittäjyyteen liitetyt käänköpuolet voivat ammattilaisen ajatuksissa olla mahdollisuus työkuorman säätelyyn, arvoina itseohjautuvuus ja universalismi sekä vapaus ja vaikuttamismahdollisuudet. Ylipäättään työn tekemisen tapa on myös sote-alalla keskellä muutosta. Sote-alan yrittäjyyteen voivatkin houkuttaa myös mahdollisuus sovittaa oma elämä ja työelämä paremmin yhteen sekä mahdollisuus hyödyntää työssä paremmin omaa osaamistaan. Vapaus päättää omasta työstään houkuttelee harkitsemaan yrittäjyyttä, mutta puutteita yrittäjyysosaamisessa koetaan yleensä asiakashankinnan, markkinoinnin, talousosaamisen ja lupa-asioiden alueilla. (Eloranta ym., 2023, s. 111; Lähdeniemi & Simola, 2023, s. 12–17; Raulo & Teppo, s. 2023, 27–28.)

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n Työolobarometriin (Nurmela, 2024) vastanneista yli puolet (52 %) uskoo oman alansa työhyvinvoinnin heikkenevän jonkin verran tai merkittävästi lähitulevaisuudessa samaan aikaan, kun työnsä henkisesti raskaaksi kokevat melko usein tai lähes aina 66 % vastaajista ja alan töitä piti vetovoimaisina vain 23 %. 40 % vastaajista ei ole kovinkaan tai lainkaan motivoituneita jatkamaan työtään lähivuosina. (Nurmela, 2024, s. 2–4.) Tätä vasten ei ole ihme, että yrittäjyydessä nähdään potentiaalia mielekkään työn tekemiseen ja työkuorman säätelyyn.

Eurooppalaisen yrittäjyysosaamisen viitekehys EntreComp esittää yrittäjyyden osa-alueisiin liittyviksi taidoiksi muun muassa luovuutta, eettistä ja kestävästä ajattelua, itsetuntemusta ja itsepystyvyyttä, periksiantamattomuutta ja epävarmuuksien ja riskien sietämistä. (Raulo & Teppo, 2023, s. 29.) Pyykkönen (2018, s. 265–268) toisaalta kritisoi, että yhteiskunnallisessa diskurssissa yrittäjyyspuheen painopiste on muuttunut liiketoiminnasta eli ulkoisesta yrittäjyydestä

sisäiseen yrittäjyyteen, joka esitetään yksilön ongelmia ratkaisevana hyveenä. Jossain määrin uusliberaalia talouspolitiikkaa toteuttavissa yhteiskunnissa yrittäjyydestä on myös tullut keskeinen osa hyvän yhteiskunnallisen subjektin määrittelyä. Näin itseohjautuvuutena näyttäytyisi yksilölle itsen kontrollointi, jota uusliberaali talouskriisipuhe vahvistaa.

Ikonen & Nikunen (2018, s. 291–292) esittävät, että itsensä hallinointiin ja autonomiaan pyrkivän yksilön tapauksessa on kyse sisäistetystä itsekurista ja kontrollista, jotka nykyään usein korvaavat ulkoisen kurin ja kontrollin. ”Sisäinen yrittäjyys” merkitsisi näin menestymiseen vaadittavan elämänasenteen ja -hallinnan sisäistämistä sekä henkistä kasvua ja elämäntavan muutosta. Tällaiseen yksilölliseen ratkaisukeskeisyyteen ei tutkijoiden mukaan sisälly pyrkimystä kyseenalaistaa olemassa olevaa talousjärjestelmää, rakenteita tai yhteiskunnallisia valtasuhteita, vaan yrittäjyyspuhe siirtää yhteiskunnalliset ongelmat yksilön ratkottaviksi. Uskon, että on kuitenkin mahdollista yhdistää yrittäjyyden arvopohjaan sekä pyrkimys autonomiaan että yhteiskunnallisen muutoksen edistäminen. Yrittäjyyteen liitettyihin arvoihin ja ominaisuuksiin voi suhtautua kriittisesti ja pyrkiä silti löytämään tasapaino elämäntilanteen, elinkeinon ja yhteiskunnallisen vaikuttamispyrkimyksen välillä. Oman työn yhteiskunnallinen ulottuvuus syntyy sen vaikutuksista ympäröivään yhteiskuntaan: asiakkaiden hyvinvoinnin lisääntymisenä, hyvien toimintamallien leviämisenä ja aktiivisena toimintana ekologisen jälleenrakennuksen edistämiseksi.

Tulevaisuuden työelämässä tulee näkymään ihmisten tarve rauhoittaa elämää ja karsia siitä ylimääräisiä stressitekijöitä. Todennäköisesti yhä useampi etsii työstä merkitystä ja hyvinvointia samaan aikaan, kun paradoksaalisesti mielen-terveyden häiriöt ovat yleisimpiä työkyvyttömyyden syitä, joskin moniulotteisia kehityskulkuja on vaikea ennustaa täsmällisesti. (Väänänen ym., s. 14–17.) Kar- simisen, psyykkisen turvallisuuden ja kognitiivisen ylikuumenemisen välttämisen trendit kuitenkin indikoivat työelämän muutosta, luullakseni inhimillisempään suuntaan. Onkin mielenkiintoista, että Joutsenvirta ym. (2016, s. 195) näkevät, että työajan lyhentäminen on olennainen keino talouskasvusta riippuvaisen järjestelmän purkamiseksi. He myös kirjoittavat, että jos olisimme työn tuottavuuden kasvun ja kulutuksen sijaan keskittyneet työajan lyhentämiseen, elämämme

olisi voinut jo pitkään olla kiireettömämpää ja tyydyttävämpää. Tämä sosiaalisen hyvinvoinnin ulottuvuus on läsnä myös yritysten yhteiskuntavastuuta käsittelevässä diskurssissa.

Vastuullisuudella tarkoitetaan yritystoiminnan kontekstissa yleensä eettistä, moraalista ja oikeudenmukaista toimintaa kaikessa yhtiön toiminnassa ja kestävyydellä mahdollista laajempaa ja pitkäkestoisempaa seurausta yritysten vastuullisista toimintatavoista ja päätöksistä. Vastuullisuus on siis eettistä ja kestävää toimintaa, ja kestävyys resursseista huolehtimista pitkällä aikavälillä siten, ettei yritystoiminta ylikäytä tai vaurioita esimerkiksi luonnonvaroja tai ihmisiä pysyvästi. (Kurittu & Rankinen, 2023, s. 22–23). Hellströmin & Parkkosen (2022, s. 34) mukaan vastuullisuudella voidaan ajatella tarkoitettavan sekä kestävä kehityksen tavoitteiden edistämistä että keinojen edelleen kehittämistä samanaikaisesti siten, että edellä mainitut tavoitteet saavutetaan mahdollisimman tehokkaasti. Kestävyuden tavoittelu edellyttää vastuullisia toimintatapoja ja pyrkimystä yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen, joka taas edellyttää kestävä kehityksen kaltaisia suuntaviittoja. Yritysvastuun katsotaan yleensä käsittävän kolme osa-aluetta: taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen. Nämä osa-alueet kytkeytyvät erottamattomalla tavalla toisiinsa, eikä esimerkiksi taloudellista hyvinvointia ole ilman luonnon hyvinvointia. (Kurittu & Rankinen, 2023, s. 23–24.)

Suomen perustuslain 20. pykälä koskee ilmaston ja ympäristön turmelemista: sen mukaan vastuu luonnosta, sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. (Pantsar & Keronen, 2019, s. 127.) Huolimatta siitä, että puhe yritysvastuusta on globaalisti kasvussa, ovat sosioekologiset ongelmat, kuten epätasa-arvo ja ilmastonmuutos, jatkuvassa kasvussa (Dentoni ym., 2020). Ei olekaan yhdentekevää, miten yritysvastuuta säännellään ja millaisia ilmastotoimia maiden hallitukset linjaavat.

Toimittaja Robert S. Devine (2020, s. 282–283) pohtii kirjassaan *The Sustainable Economy. The Hidden Costs of Climate Change and the Path to a Prosperous Future*, että vapaaehtoiset ilmastotoimet eivät riitä ilmastokatastrofin hillintään, koska vapaaehtoisuus mahdollistaa myös vapaamatkustuksen, ja ehdottaa tilalle hallitusvetoista sääntelyä. Myös Pantsar & Keronen (2019, s. 244–

245) aprikoivat laaja-alaisia kieltoja ja rajoituksia useille sektoreille, mikäli systeemistä ratkaisua ei saada aikaan ja ilmastonmuutoksen vaikutukset uhkaavat karata käsistä. Sääntelyn, kannustimien ja vapaaehtoisuuden hienovarainen yhdistelmä yhdistettynä kollektiiviseen ymmärrykseen rajattoman talouskasvun mahdollisuudesta vaikuttaisivat todennäköisimmin kestävältä ja yhteiskunta- rauhan säilyttävältä tieltä vastuulliseen tulevaisuuteen. Taloudessa voitaisiin myös alkaa palkita sellaisista arvoista ja toimintatavoista, joille myös toimivat ihmis- ja luontosuhteet perustuvat: paikallisista yrityksistä ja toimijaverkostoista, joiden toiminta perustuu avoimuudelle ja osallistujien tasa-arvoisille suhteille (Joutsenvirta ym., 2016, s. 217).

Haluan vielä tuoda esiin Joutsenvirran ym. (2016, s. 214) näkemyksen, että pienillä, vastuullisesti toimivilla yrityksillä voi olla hyödyllinen rooli terveen taloudellisen aktiivisuuden edistäjinä, kun taas suurten osakeyhtiöiden aiheuttamista haitoista ollaan entistä tietoisempia. Kun yritysten omistussuhde on epäsuora ja tietyllä tapaa kasvoton, ei vastuuta voida kiinnittää tiettyihin ihmisiin eivätkä omistajat näe päätöksensä eettisiä ulottuvuuksia. Aidosti kestävä yritystoiminta, joka ei uhkaa sosioekologisia systeemejä, on strategista, yhteistyökykyistä ja vakiintunutta (Sánchez-Planelles ym., 2022). Kestävän talouden rakentamisessa onkin keskeistä mahdollistaa ihmisille mielekäs ja vastuullinen toiminta sekä merkityksellisten suhteiden ylläpito, jotka ovat tärkeitä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta (Joutsenvirta ym., 2016, s. 39).

2.4 Maaseutuyhteisön kehitys globaalissa murroksessa

Yli puolet maailman ihmisistä asuu kaupungissa (Yhdistyneiden Kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus, 2023). Suomessa harvaan asutulla maaseudulla asuu väestöstä 6 % (Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto, 2020). Kotikaupunkini lasketaan kokonaisuudessaan maaseudeksi, joskin väestöstä 68,6 % asuu taajamassa (Tilastokeskus, 2023). Kestävyysmurroksessa on huomioitava sekä globaali että paikallinen konteksti, koska ne vaikuttavat toisiinsa: globaalin talousjärjestelmän ja kaikille yhteisen ilmaston myötä elinolosuhteet niin kaupungeissa kuin maaseudullakin vaikeutuvat. Ilmastonmuutos vaikeuttaa

maaseudulla asumista ja muun muassa ruuantuotantoa yleistyvien äärisäiden ja esimerkiksi kasvitautien menestymisen takia. (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, i.a.)

Ympäristökriisin lisäksi aikaamme ja tulevaisuuttamme leimaavat myös muut megatrendeiksi nimetyt viheliäiset ongelmat eli demokratian kaventuminen ympäri maailmaa, kilpailu digivallasta, talouden perustan mureneminen ja kasvavat hyvinvoinnin haasteet. Kaikkien näiden uhkakuvien ratkaisemiseen tarvitaan tulevaisuusajattelua: yhteiskunnan ja arjen ekologiseen jälleenrakennukseen on mahdollista panostaa, taloutta voidaan uudistaa kestävästi ja vastuullisesti ja demokratiaa vahvistaa lisäämällä vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta.

(Dufva & Rekola, 2023, s. 10–12.)

Näen, että tulevaisuusnäkökulma on ratkaisujen etsimisessä olennainen. Ei ole yhdentekevää, millaisia mahdollisia tulevaisuuksia kuvittelemme ja ketä siinä käytävässä keskustelussa kuunnellaan. On tärkeää pohtia, ovatko tulevaisuutta koskevassa päätöksenteossa mukana esimerkiksi toisenlaiset eläimet, ja sisältyvätkö maailmankuvaan vain ihmiset vai ihmiset osana muuta luontoa. Kuluvalla vuosikymmenellä voimme vielä vaikuttaa ilmastokriisiin ja luontokadon laajuuteen. Edellä mainitut kriisit syvenevät, jos jatkamme esimerkiksi kuluttamista ja liiketoimintaa kuten tähänkin asti. Kestävyysmurroksen aikaansaaminen vaatii merkittävää ja pysyvää muutosta ajattelu- ja toimintatavoissa sekä asenteissa. Yhteiskuntien muutostarpeiden tunnistaminen ja muutoksen eteen toimiminen helpottuu, kun arkea muokkaavia kehityskulkuja pohditaan ja kuvitellaan erilaisia tulevaisuuksia. (Dufva ym, 2024, s. 13–17.)

Nykyinen, loputtomaan talouskasvuun perustuva kapitalistinen talousjärjestelmä ei voi turvata biosfäärin kantokykyä, koska luonnonvaroja tuhlaetaan joka vuosi enemmän kuin ne pystyvät uudistumaan. Kasvava hyvinvointi ei voi jatkossa perustua resurssien kasvavaan kulutukseen, koska maapallon kantokyvyn rajat tulevat vastaan: ihmisen toiminnan tärkeimmäksi kriteeriksi on tunnustettava ekologiset kysymykset ja luonnon kantokyvyn turvaaminen. (Ranta-Tyrkkö ym., 2023, s. 12; Laininen, 2019, s. 18, s. 20.) On kiinnostavaa, että kestävyysmurroksen ja talouden rakenteiden muuttamisen näkökulmasta uudistuvan talouden

osalta on esitetty esimerkiksi kohtuullisuutta, työajan lyhentämistä, omistamisen uudelleenmäärittelyä, kiertotaloutta ja paikallistalouden merkityksen palauttamista (Paloniitty ym., 2022, s. 174). Esimerkiksi taloustieteilijä Kate Raworth (2018, s. 48–50) on kehittänyt kestävän talouden mallia, nk. donitsimallia eli talousjärjestelmää, jossa turvataan maapallon ekologinen kantokyky ja sitä kautta elämän perusedellytykset kaikille.

Euroopan komissio on nostanut esiin vastuullista tutkimus- ja innovaatiotoimintaa (Responsible Research and Innovation, RRI), jossa keskeisiä tekijöitä ovat yhteiskunnallinen vuorovaikutus, kestävyys ja hyväksyttävyys. EU-tasolla harjoitettavan RRI-toiminnan keskeisiä arvoja ovat muiden muassa elämänlaatu, ympäristö, oikeudenmukaisuus, kestävä kehitys ja sosiaalinen markkinatalous. Vastuullisuuden edellyttämän läpinäkyvyyden ja avoimuuden voidaan katsoa olevan myös ristiriidassa innovaatiotoimintaan liittyvän kilpailun ja taloudellisten etujen suojaamisen kanssa. Yhteisvastuullisuuden saavuttamiseksi on mahdollista hyödyntää käyttäjien ja sidosryhmien osallistamista innovaatiotoimintaan ja yhteiskehittämistä. Yhteiskunnallisesti merkittävät innovaatiot ovat yhteiskunnalle hyödyllisiä ja luonteeltaan ongelmanratkaisuun soveltuvia – niiden onnistumista ei mitata ainoastaan asiakkaille tuotetun hyödyn tai liiketoiminnan voiton kautta. (Nieminen ym., 2018, s. 124–127, s. 129–130.)

Sosiaalialalla on nähdäkseni alettu enenevästi ajatella, että ihmisten tuominen maaseutu- ja luontoympäristöihin sekä eläinten pariin parantaa ihmisten kokemaa luontoyhteyttä ja siten lisää voimavaroja myös yhteiskunnan kestävyysmurroksen ja ekologisen jälleenrakennuksen vaatimaan työhön. Nämä ovat paitsi ovat elinehto maapallon eliöstön tulevaisuudelle, myös lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta ja pystyvyyden kokemusta – kenties vähentävät ainakin ilmastosyistä koettua ahdistusta ja masennusta. Koska ympäristöongelmat ovat luonteeltaan yhteisiä, myös ratkaisuja niihin on olennaista etsiä yhteisöissä. (Ranta-Tyrkkö ym., 2023, s. 14–16; Pihkala, 2023, s. 109–111.)

Yhteisöllistä, vuorovaikutteista ja pitkäjänteistä kehittämistä voi toteuttaa esimerkiksi niin kutsutuissa ekosysteemeissä. Perikangas ym. (2023, s. 355) kuvailevat sosiaalisten innovaatioiden kehittämistä tukevia toimintaympäristöjä

mahdollistavaksi ekosysteemiksi, jonka kontekstissa tulee huomioida muun muassa palveluiden tarve ja kansalaisyhteiskunnan rooli palvelutarpeen tunnistamisessa ja palveluiden toimeenpanossa. Merkittävää mahdollistavassa ekosysteemissä on kansalaisten rooli, ja erilaisia yhteishallinnollisia malleja ja verkostoja tulee kehittää yhteistyössä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin sekä opetus- ja kulttuuripalveluiden kanssa.

Verkostoituminen on nykyään välttämätöntä, eikä maaseudulla tule toimeen ilman verkostoja. Verkostoituminen on autonomisten toimijoiden vastavuoroista ja pitkään jatkuvaa yhteistyötä, ja verkostojen muodostuminen perustuu positiivisiin asioihin, kuten uuden oppimiseen, yhteisiin kiinnostuksenkohteisiin, yhteistyön laajempaan merkitykseen ja siihen, mitä annettavaa itsellä voi olla. Se on siis myös suuntautumista itsestä poispäin, suurempaa hyvää kohti. Yhteisöön integroituminen ja verkostojen luominen vaatii oma-aloitteisuutta ja avointa asennetta, ja verkostotyön ihanteeksi voikin luonnehtia yhteistyön tekemistä silloin, kun sitä tarvitaan. (Gino ym., 2016: Järvensivu 2019, s. 23, s. 34.)

Verkostot ovat merkityksellisiä ilmastonmuutoksen ja lajikadon hidastamisessa, koska yksilöllistä hyötyä korostavassa yhteiskunnassa on vaikea luoda kestäviä ympäristönsuojelullisia toimintamalleja (Valkonen & Litmanen, 2010, s. 160). Yhteisöperustaiset rakenteet ovatkin avainasemassa sosioekonomisen hyvinvoinnin luonnissa ja ekologisessa jälleenrakentamisessa. Kuten professori Arto O. Salonen (2022) sanoo OKKA-säätiön videolla *Kestävä elämä ei ole tinkimistä ja luopumista*, käsitystämme hyvinvoinnista ja hyvästä elämästä on mahdollista laajentaa koskemaan esimerkiksi tiedon jakamista, tyytyväistä mieltä ja elämäniloa kohti hakeutumista sekä luottamuksen rakentamista. Mielestäni nämä ovat rakennusmateriaalia uudenlaisen yhteisöllisyyden luomiseen, jonka pohjalta maaseudun kehittämistä on mielekäästä tarkastella.

Nyky-yhteiskunnassa merkille pantava ilmiö on hybridisyys eli yhteiskunnan eri osa-alueiden limittyminen toisiinsa ja kansalaisyhteiskunnan laajempi huomiointi muun muassa organisaatioiden omistajuudessa, rahoitusmalleissa ja toimintakäytännöissä (Johanson ym., 2020, 38–39). Esimerkkinä hybridisyydestä näen tilanteen, jossa itsensä sote-palveluiden tuottajana työllistävä henkilö voi

olla samaan aikaan työnsä ja sen tulosten omistaja, mutta myydä palvelujaan ostopalveluina julkiselle sektorille ja saada rahoitusta sekä julkisen yritystuen muodossa että yksityishenkilöinä maksavilta asiakkailta. Pienyrittäjä operoi siis sekä julkisen että yksityisen sektorin ja lisäksi kansalaisyhteiskunnan rajapinnoilla. Sosiaali- ja terveysalalla hybridimäisyys voi mahdollistaa sosiaalisia innovaatioita ja lisätä alan vetovoimaa (Perikangas ym., 2023, s. 360). Uskon, että verkostojen ja ekosysteemin hybridinen luonne korostuu tulevaisuudessa siten, että kaupallisten ja ei-kaupallisten toimintamuotojen rajat joustavat ja yhteisöt löytävät uusia tapoja työskennellä yhteisen päämäärän eli elinkelpoisen maapallon ja maaseudun hyväksi.

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Pyrin opinnäytetyölläni vastaamaan kestävyysmurroksen ja ekologisen kriisin haasteisiin kehittämällä sosiaalialalle luontolähtöistä liiketoimintaa, joka voi edistää erityisryhmien hyvinvointia ja tukea kestävästä kehitystä. Työni avulla pyrin lisäämään tietoa eläinavusteisen toiminnan hyödyntämisestä sosiaalialan palveluissa sekä tukemaan alan ammattilaisia, jotka ovat kiinnostuneita oman palvelutuotannon kehittamisestä kestävästi. Lisäksi tarkastelen opinnäytetyöraportissani sitä, miten eläinavusteisten interventioiden avulla voidaan lisätä asiakkaiden voimavaroja ja edistää ekologista jälleenrakennusta.

Opinnäytetyöni tarkoitus on laatia kehittämistehtävän produktiona liiketoimintasuunnitelma eläinavusteisia palveluja tuottavalle sosiaalialan yritykselle. Opinnäytetyöprosessini on tutkimuksellinen kehittämishanke, jossa pohdin toisaalta eläinavusteisten interventioiden merkitystä ekososiaalisen työn viitekehityksessä ja niiden vaikutuksia kehitysvammaisten, autismikirjon henkilöiden ja mielenterveyskuntoutujien hyvinvointiin sekä toisaalta muodostan käsitystä siitä, millaista yrittäminen sosiaalialalla voi olla ja miten se suhteutuu kestävään siirtymään. Paneudun kumpaankin teemaan, koska liiketoimintasuunnitelmassa pitää perustella muun muassa yritystukia haettaessa hyvin se, millaista toimintaa, mille kohderyhmälle ja millä perusteilla yritystoimintaa harjoitetaan (Uusyrittäjäkeskus, i.a.).

Opinnäytetyöni tavoite onkin tuoda esille eläinavusteisen toiminnan mahdollisuuksia sosiaalialalla ja pohtia sitä, miten uusyrittäjyyteen linkittyvät innovaatiot suhteutuvat kestävään siirtymään. Työn tavoite on siis tuottaa aiheesta uutta tietoa sekä herättää mielenkiintoa ja virikkeitä sosiaalialan ammattilaisissa, jotka ovat harkinneet eläinavusteisten menetelmien käyttöönottoa ja/tai yritystoimintaa. Raportti, jossa kuvaan liiketoimintasuunnitelman laatimisen prosessia ja selvitan eläinavusteisten menetelmien vaikuttavuutta kehitysvamma-, autismi- ja mielenterveysohjelmassa, saattaa selkeyttää oman kehittämistehtävän ideointia henkilöille, jotka ovat edellä mainituista aiheista kiinnostuneita. Itse produktio eli

liiketoimintasuunnitelma ei ole julkinen, koska se sisältää henkilötietoja. Opinnäytetyöraportti on julkisesti saatavilla.

Opinnäytetyön toimintaympäristö on kotitonttini eläimineen Pirkanmaan maaseudulla. Mahdollista yritystoimintaa on tarkoitus toteuttaa maatilaympäristössä omien, tuttujen kotieläinten kanssa. He ovat peruskoulutettuja ja ihmisiin tottuneita, osin rescue-taustaisia hevosia, lampaita, kanoja, ankoja, kissoja ja koira. Eläimet ovat olleet läsnä asiakastyössäni kehitysvamma-alalla ja palaute on ollut positiivista. Näiden kokemusten pohjalta syntyi halu alkaa toteuttaa eläinavusteista toimintaa järjestelmällisemmin.

Asuinpaikkakunnallani ei ole paljoakaan eläinavusteisen toiminnan tarjontaa. Tarjonnan lisääminen voi lisätä näkyvyyttä vaihtoehtoisille sosiaalialan menetelmille ja toisaalta maaseudulle elinpaikan ja -keinon mahdollistavana ympäristönä. Opinnäytetyöni ja suunnittelemani yritystoiminnan tavoitteina voikin pitää myös autioituvan maaseudun elävöittämistä sekä yhteisöllisyyden ja monialaisen yhteistyöverkoston luomista paikallisessa kontekstissa.

4 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI JA MENETELMÄT

4.1 Toimintatutkimuksellinen lähestymistapa

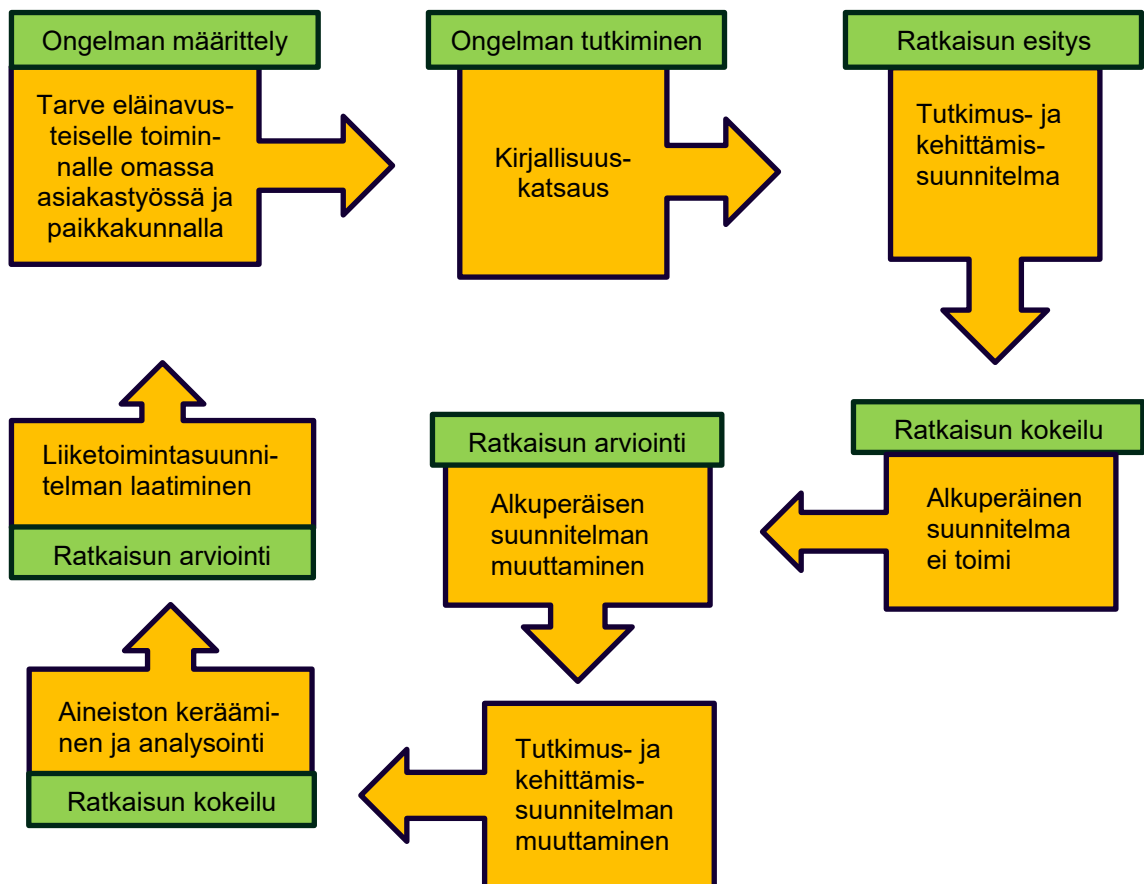
Tutkimuksellinen kehittämishanke opinnäytetyönä on osoitus opinnäytetyön tekijän tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan osaamisesta. Sen tavoite on tuottaa alalle jonkinlaista uutta, hyödynnettävissä olevaa tietoa tai innovaatio ja siten hyödyttää alueellista työelämän kehittämistä. Kehittämispainotteinen opinnäytetyö painottuu nimensä mukaisesti kehittämiseen, mutta sen on perustuttava aiemman tutkimuksen pohjalta rakentuvaan teoreettiseen viitekehykseen. (Launonen ym., 2016.)

Opinnäytetyöni on lähestymistavaltaan toimintatutkimusta, koska olen pyrkinyt lähestymään ja saamaan tietoa käsiteltävästä ilmiöstä, ja työni tavoitteena on muutos nykytilanteeseen. Toimintatutkimukselle tyypillisesti opinnäytetyöni kohdistuu yksittäistapaukseen, joten myös tulokset ovat pitäviä vain tässä tapauksessa: tuloksia ei siis voi yleistää. Olen itse vahvasti mukana prosessissa, jossa yhdistyvät kehittäminen, tutkimus ja yhteistoiminta. (Kananen, 2014, s. 11–14.)

Toimintatutkimus on luonteeltaan syklistä, koska siinä seuraavat toisiaan toiminta, sen havainnointi, reflektointi ja uudelleen suunnittelu. Toisiaan seuraavia syklejä luonnehditaan usein spiraalina, jossa edellä mainitut vaiheet seuraavat toisiinsa liittäen itseensä myös toiminnan ja ajattelun. Muutoksen lisäksi toimintatutkimus pyrkii myös tuottamaan uutta tietoa. (Heikkinen ym., 2023, s. 24–26, s. 28.) Kanasen (2014, s. 16) mukaan toimintatutkimuksessa toiminta, tutkimus ja muutos tapahtuvat samanaikaisesti.

Alla olevassa kuviossa esittelen kehittämisen vaiheet ja syklin, joka lähti liikkeelle ongelman määrittelystä, joka johti edelleen tutkimus- ja kehittämissuunnitelman laatimiseen. Suunnitelman toteutuminen on edennyt sitä havainnoiden ja arvioiden ja prosessia reflektoiden. (Jyrkämä, i.a.) Havainnoinnin ja reflektoinnin

tuloksena jouduin palaamaan prosessissa aikaisempiin vaiheisiin ja muuttamaan suunnitelmaa.

Kuvio 3. Tämän toimintatutkimuksen vaiheet.
Mukaihen Kananen (2014, s. 34–35).

4.2 Yksittäistapaustutkimus

Opinnäytetyöni on asetelmaltaan *tapaustutkimuksen* (case study) tyyppinen, tarkemmin yksittäistapaustutkimus eli *single case design*, koska käsittelen siinä yhtä tapausta eli yhden ihmisen yrityssuunnitelmaa, jonka taustalla olevaa ilmiötä pyrin raportissa kuvailemaan ja ymmärtämään omassa kontekstissään. Tapaustutkimuksessa käytetään tyypillisesti monenlaisia aineistoja ja menetelmiä. Opinnäytetyöni näkökulma onkin *konstruktivistinen*, koska olen kiinnostunut siitä, miten toimijat rakentavat sosiaalista todellisuutta tiettyyn aikaan ja

paikkaan sidotussa aineistossa. Tuloksena on rakentunut tulkinta eli konstruktio tutkittavasta todellisuudesta. (Vuori, i.a.; Jokinen, i.a.)

Piekkari & Welch (2020, 197) perustelevat yksittäistapaustutkimuksen käyttöä sillä, että myös yhteen tapaukseen perustuvassa tutkimuksessa voi tehdä vertailua. He määrittelevät tapaustutkimuksen tutkimusstrategiaksi, joka ”mahdollistaa ilmiön tarkastelun sen omassa luonnollisessa kontekstissa käyttäen useita tietolähteitä”. Heidän mukaansa ”tavoitteena on tuoda teoria kosketuksiin empirisen maailman kanssa”. Tapaustutkimus on siis holistinen lähestymistapa, jossa ilmiötä pyritään selittämään kokonaisvaltaisesti ja monipuolisesti omassa kontekstissaan, joka monitasoisena tarjoaa mahdollisuuden vertailuun. Vertailua voi tehdä myös prosessin alkutilanteeseen, jossa omat odotukset ovat voineet olla erilaiset hankkeen lopputulokseen nähden. (Piekkari & Welch, 2020, 199–200, 202–203.)

Aineistoni on kehittämisprosessin tapahtumakulun tausta-aineisto, jota keräsin vertailukehittämisen prosessissa, lähdekirjallisuudesta ja havainnointi- ja haastatteluaineistosta. Niistä muodostamani kuvauksen liitän yleisempään ilmiöön eli tarkastelen prosessia oman aikansa ja paikkansa kontekstissa. Luvussa 5, Kehittämistehtävän tulokset, pohdin tarkemmin prosessin merkitystä aiheesta käytävässä keskustelussa ja sitä, mitä tapauksesta on mahdollista oppia. (Laine, i.a.)

4.3 Vertailukehittäminen (benchmarking) ja SWOT-työkalu

Yritykseni on määrä tuottaa sosiaalialan kuntouttavaa palvelua, jonka lähtökohdana on sosiaalihuoltolain (L1301/2014) mukaan vahva asiakaslähtöisyys ja osallisuus, jota voi toteuttaa esimerkiksi yhteiskehittämisen keinoin. Yhteiskehittämisessä palveluiden käyttäjät ovat mukana käyttämiensä palveluiden suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Yhteiskehittäminen perustuu dialogiseen vuorovaikutukseen, jonka tarkoitus on luoda uutta ja synnyttää yhteistä ymmärrystä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2018.) Toteutin kehittämishankkeessani yhteiskehittämisen ajatusta haastattelemalla kehittämäni palvelun

testaamiseen osallistunutta henkilöä. Aion pitää yritystoiminnan alusta asti avoimena mahdollisuuden asiakkaiden kanssa yhteiskehittämiseen kaikille, joita se kiinnostaa, koska ammatillisen tietämyksen lisäksi asiakkailla ja verkostoilla on paljon sellaista tietoa, jolle avoimena pysyminen mahdollistaa jatkuvan reflektion ja sitä kautta toiminnan kehittymisen. (Hietala ym., 2018, s. 21.)

Yhteiskehittämisen ajatusta toteutin käyttämällä kehittämistyössä myös benchmarking-menetelmää. Se on prosessi, jossa pyritään oppimaan esikuvulta, yleensä alansa parhaalta, hyvistä käytännöistä, joita voi hyödyntää oman toimintansa kehittämisessä ja arvioinnissa. Benchmarkingille ei ole yhtä vakiintunutta suomenkielistä käsitettä, mutta käytän siitä tässä yhteydessä käännoästä vertailukehittäminen. Vertailukehittämisen prosessia olen mukailnut Benchmarking-prosessi -kirjassa (Tuominen, 2016) esitellystä mallista.

Vertailukehittämisen prosessi alkaa sen tunnistamisella, mikä on oman organisaation tai toiminnan rajattu kehittämiskohde (Tuominen, 2016, s. 35). Tätä varten käytetään usein SWOT- eli nelikenttätökalua, jossa eritellään yrityksen vahvuudet (strengths = S), heikkoudet (weaknesses = W), mahdollisuudet (opportunities = O) ja uhat (threats = T). Vahvuuksilla ja heikkouksilla viitataan yrityksen sisäisiin tekijöihin ja mahdollisuuksilla ja uhilla ulkoisiin tekijöihin, joilla voi olla merkittävä vaikutus yrityksen tavoitteiden kannalta (Holvi, i.a.).

Koska en ole vielä perustanut yritystä, tarkastelin SWOT-työkalun avulla liikeideaani. Kehittämiskohteiksi omassa suunnitelmassani valikoituivat nelikenttäänalyysin perusteella yrittäjyysosaaminen ja eläinavusteisen asiakastyön koulutus sekä asiakashankinta.

Vahvuudet (Strengths)	Heikkoudet (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> • idea pohjautuu tutkittuun tietoon • suunnitellulle toiminnalle on tarvetta • toimintaympäristö on olemassa ja valmis pienin muutoksin, sijainti • yritystoiminnan ei tarvitse olla heti kannattavaa, koska se ei ole päätoimista • verkostot ovat kohtuullisen hyvät, joten asiakkaita voi olla helppo tavoittaa • kokemus sekä suunniteltujen asiakasryhmien että työkavereiksi suunniteltujen eläinten parista 	<ul style="list-style-type: none"> • alkuun yritys on vain yhden ihmisen varassa • toiminimessä yrityksen pääoma on henkilökohtaista pääomaa • ei varsinaista eläinavusteisen toiminnan ohjaajan / valmentajan koulutusta • ei varsinaista liiketaloudellista osaamista
Mahdollisuudet (Opportunities)	Uhat (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> • toiminta voi saavuttaa suosiota ja yritystoiminta voi laajentua • laajenemisen myötä myös rahoituspohja voi monipuolistua • yritys voi työllistää osatyökykyisiä • yhteistyökuviot ja paikallisyhteisön kanssa verkostoituminen • "puskaradion" kautta kulkeva tieto yrityksestä 	<ul style="list-style-type: none"> • päätoiminen palkkatyö + sivutoiminen yrittäjyys on liian raskas yhdistelmä • rahoituslaskelmat ja kirjanpito, onnistuuko? • yritystoiminta ei ole kannattavaa • asiakkaita vaikea tavoittaa

Kuvio 4. Liikeidean nelikenttäanalyysi.

Toiseksi vertailukehittämisessä määritellään esikuva, jolta halutaan oppia, ja valitaan yritysvierailun kohde (Tuominen, 2016, s. 38). Oman yritysideoani esikuvaksi valitsin paikallisen eläinavusteisen toiminnan ohjaajan, jolla on oma toiminimi. Kolmas vertailukehittämisprosessin vaiheista on sen analysointi, mitkä ovat niin sanottuun suorituskyyeroon johtaneet syyt. Analyysin tavoite on vertailtavan toiminnan toimintatapojen kartoitus omassa yrityksessä. Omassa kehittämistoiminnassani ei tosin ollut kyseessä niinkään suorituskyyvyn tai tehokkuuden mittaamisesta vaan hyvien käytäntöjen oppimisesta ja verkostoitumisesta.

Neljänneksi vertailukehittämisessä pyritään oppimaan, miten vertailussa mukana oleva yritys suoriutuu valituissa toiminnoissa ja menetelmissä, ja valitaan kyseisistä käytänteistä parhaat. Tässä vaiheessa määritellään tiedonhankinnan keinot ja varmistetaan niiden eettisyys. Tähän vertailukehittämisen vaiheeseen sisältyy myös yritysvierailu valitussa kohteessa. (Tuominen, 2016, s. 78–79, s. 90–92.) Haastattelin huhtikuussa 2024 yritysvierailun yhteydessä valitsemaani eläinavusteisen toiminnan ohjaajaa. Keskusteluun valikoituneet teemat olivat aiemmin nelikenttätökalun avulla havaitsemani kehittämiskohteet, joista keskustelussa painottuivat asiakashankinta, rahoitus ja yleisesti ottaen eläinavusteisen toiminnan tarpeellisuus eri asiakasryhmissä.

Keskustelun kantavaksi teemaksi muodostui asiakashankinta, josta olin erityisen kiinnostunut. Haastatteleman yrittäjä tekee eläinavusteista toimintaa sivutoimisesti ja kertoi, että parhaiten asiakkaita tavoittaa erilaisten paikallisten hankkeiden avulla. Hän painotti hyvien suhteiden merkitystä paikallisiin ihmisiin ja verkostojen merkitystä. Vinkkinä sain myös paikallisten yritysten ja rahastojen hankkeet ja yritystuet, joista kannattaisi ottaa selvää. Pieni osa yrittäjän tuloista tuli yksityisasiakkailta, mutta heitä on kuulemma ollut vähän. Yrittäjä painotti, että asiakashankinnassa painottuu oma aktiivisuus ja aloitteellisuus. Kyseisen yrittäjän tulot eivät koostuneet täysin yritystoiminnan voitoista, vaan hän työskentelee osa-aikaisesti julkisella sektorilla.

Eläinavusteisen alan koulutuksesta keskustellessamme esiin nousi koulutusten hintavuus ja toisaalta alan sääntely, jota ei tällä hetkellä ole. Haastatteleman yrittäjä näki epäkohtana sen, että eläinavusteista toimintaa voi periaatteessa tuottaa kuka tahansa, mutta jos haluaa käydä jonkin virallisen täydennyskoulutuksen, se maksaa useita tuhansia euroja. Itse koen täydennyskoulutuksen tärkeäksi oman osaamiseni ja ammattitaitoni kannalta. Todennäköisesti koulutaudun jossain vaiheessa joko eläinavusteiseksi valmentajaksi tai sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajaksi.

Haastatteleman yrittäjä kertoi, että toiminimen hallinnolliseen puoleen ei mene kovin paljon aikaa. Hän kertoi hoitavansa kirjanpidon ja laskutuksen itse, ja näin olen myös omalla kohdallani ajatellut toimia. Oma yritystoimintani on alkuun niin

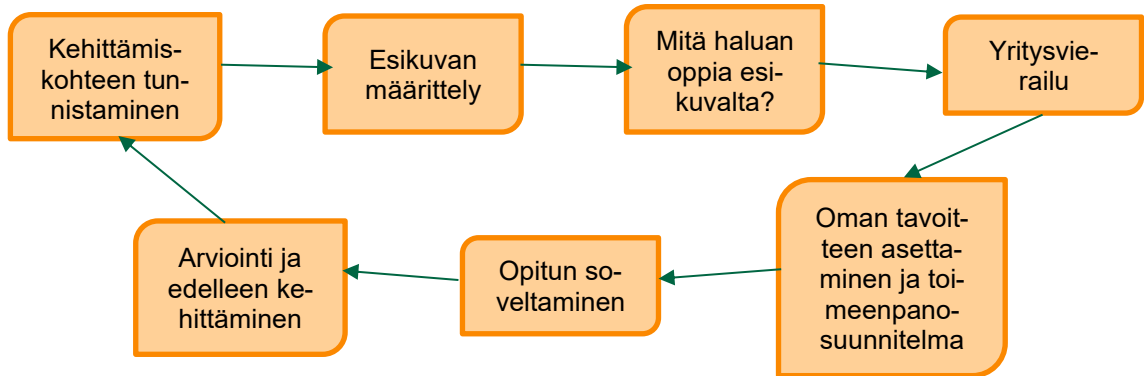
pienimuotoista, että hallinnollisia töitä ei ole kovin paljon. Yrittäjyysopinnoissa, -neuvonnassa ja -valmennuksissa sain myös hyvät valmiudet yksityisen elinkeinonharjoittajan kirjanpitoon, laskutukseen ja muuhun byrokraatiaan.

Keskustelussamme eläinavusteisen toiminnan tuottamisen mielekkyydestä nousi tärkeimmäksi seikaksi asiakasryhmien tarpeet ja hyvinvoinnin lisääminen. Haastattelemani yrittäjä kertoi olevansa tyytyväinen työssään siihen, että näkee oman työnsä merkityksen asiakkaidensa elämässä. Hän kertoi pitävänsä työssään myös sen joustavuudesta ja vapaudesta: työ on mielekästä, kun saa tehdä sitä, mitä haluaa eli työskennellä eläinten kanssa. Haastattelutilanteessa pääsin myös todistamaan eläinavusteisen toiminnan merkitystä käytännössä, kun paikalle saapui asiakas. Asiakkaan poistuttua jaoimme yrittäjän kanssa kokemuksia havainnoistamme, miten asiakas saattaa käyttäytyä eri tavalla eläimen ollessa läsnä tai tehdä asioita, joita ei muuten tekisi. Käytännön kokemusten jakamisesta ja positiivisesta, kannustavasta yritysvierailusta sain paitsi hyvää käytännön vinkkejä, myös vertaiskokemusten jakamista ja koin oppineeni alan ammattilaiselta paljon.

Seuraavaksi vertailukehittämisessä asetetaan uusi tavoite ja tehdään toimeenpanosuunnitelma (Tuominen, 2016, s. 98). Omaksi tavoitteekseni asetin yritysvierailun jälkeen sen selvittämisen, miten parhaiten tavoitan asiakkaat ja mikä eläinavusteisen asiakastyön koulutuksista olisi minulle relevantein. Päätin myös panostaa yrittäjyysvalmennuksiin niin, että minulla on niiden päätyttyä käsitys toiminimiyrittäjyyden lisäksi osakeyhtiön ja osuuskunnan perusasioista sitä silmällä pitäen, että haluan joskus laajentaa yritystoimintaa tai perustaa esimerkiksi yrittäjäosuuskunnan näkyvyyden ja markkinoinnin lisäämiseksi.

Viimeinen vaihe vertailukehittämisessä on opitun soveltaminen, arviointi ja kehittäminen edelleen. Vertailukehittämisen prosessia kuvataan usein kehämäisellä kaaviolla, josta ilmenee, että vertailukehittämisen edellisiin kohtiin voidaan palata niin usein, kun se on tarpeellista. Kun prosessissa asetetut tavoitteet on saavutettu, voidaan valita uusi vertailukehittämisen aihe ja esikuva. (Tuominen, 2016, s. 128.) Itselläni on edessä opitun soveltaminen edellä mainituin keinoin. Haastattelemani yrittäjä sanoi vastailevansa kysymyksiini mielellään

jatkossakin, joten voin tyytyväisenä todeta myös paikallisverkostoni vahvistuneen ja kynnyksen toiminimen perustamiseen hieman madaltuneen.

Kuvio 5. Vertailukehittämisen prosessi.

Mukaillen Tuominen (2016).

4.3 Teemahaastattelu ja havainnointi

Haastattelin kehittämistehtävääni varten henkilöä, joka halusi testata kansani eläinavusteisen toiminnan liikeideaa. Haastattelin häntä kaksi kertaa toukokuun 2024 aikana. Haastattelut kestivät keskimäärin 48 minuuttia per kerta. Äänitin haastattelut salasanalla suojatun matkapuhelimen ääninauhurilla ja litteroin ne Word-ohjelman litterointityökalulla. Kävin litteroidun aineiston läpi samalla kuunnellen äänitallenteet, jolloin pystyin korjaamaan virheellisesti litteroidut sanat ja karsimaan litteroidusta aineistosta täytesanoja. Haastattelut toteutimme tilanteissa, jotka simuloivat hevosavusteista toimintaa, joten jotkin osat haastattelusta olivat huonosti kuultavissa esimerkiksi ihmisten tai hevosen liikkumisen vuoksi, mutta pääsääntöisesti tallenteiden laatu oli hyvä. Haastattelutilanteissa keräsin havainnointiaineistoa tutkimuspäiväkirjaan, jonka myöhemmin litteroin ja tallensin salasanalla suojattuun pilvipalveluun, ja hävitin paperiset muistiinpanot.

Haastattelu oli puolistrukturoitu eli teemahaastattelu, koska olin etukäteen valinnut keskeiset teemat, joiden mukaan haastattelu eteni. Haastattelu eteni

avoimesti keskustellen, mutta tarkentavien kysymysten perusteella, jotka perustuivat haastattelun vastauksiin. Kahden haastattelu- ja havainnointikerran jälkeen en olisi saanut enää merkittävää uutta informaatiota tutkittavasta aiheesta eli aineisto oli saturoitunut. (Tuomi & Sarajärvi, 2018 s. 87–88, s. 99.) Kirjoitin kummankin havainnointi- ja haastattelukerran jälkeen ylös muistiinpanoja päätelmistä, joita olin tehnyt ja analysoin havainnointiaineiston yhdessä haastatteluaineiston kanssa.

Kanasen (2014, s. 29) mukaan osallistuva havainnointi liittyy aina tiedonkeruumenetelmänä toimintatutkimukseen. Havainnointi oli menetelmänä perusteltu, koska sen avulla keräsin tietoa, jota minun olisi ollut muuten vaikea saada. Sain myös yhdistettyä havainnointimateriaalin muuhun tietoon saadakseni tietoa monipuolisesti oikeassa asiayhteydessä. Osallistuvaa havainnointia menetelmä oli, koska toimin tiedonantajani kanssa yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 69–71.)

Varmistin, että haastateltava ymmärsi olevansa havainnoinnin kohteena ja minulla oli hänen suostumuksensa siihen. Suostumuksen haastatteluun ja havainnointiin varmistin laatimalla informointi- ja suostumuslomakkeen, jonka tiedonantajani allekirjoitti. Haastateltavaa ei voi tunnistaa eikä hänen henkilöllisyyttään pysty päättämään yksityiskohdista. Haastateltava ei kuulu haavoittuvassa asemassa olevaan ihmisryhmään ja hän osallistui kehittämissuorityöprojektiin vapaaehtoisesti. Hän oli tietoinen siitä, että voi keskeyttää osallistumisen tai kieltää hänestä kerättyjen tietojen käyttämisen aineistossa missä tahansa vaiheessa. Olin etukäteen selvittänyt hänelle kehittämistyön tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit, ja huomioin hänen hyvinvointinsa kaikissa vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 115.)

Aineisto oli mahdollista kerätä käsittelemättä henkilötietoja (Tietosuojavaltuutetun toimisto [1], i.a.), mutta koska kehittämishankkeeni toimintakenttä on maantieteellisesti ja ammatillisesti suppea, yhteistyökumppanini olisi helposti tunnistettavissa ilman huolellista anonymisointia. Tähän riitti aggregointi eli tiedon karkeistaminen yleiselle tasolle, jonka jälkeen tietoja ei katsota henkilötiedoiksi. (Tietosuojavaltuutetun toimisto [2], i.a.)

Analyysimenetelmistä päädyin laadulliseen sisällönanalyysiin, koska se on yleisesti käytetty analyysimenetelmä laadullisessa tutkimuksessa ja sopii hyvin haastatellen kerätyn aineiston analysointiin. Tällä menetelmällä tunnistin ja nimesin koodauksen avulla aineistosta kiinnostavia ja tutkittavasta asiasta kertovia kohtia. Analysoin omaa aineistoani aineistolähtöisesti, mutta eri teorioita ja käsitteitä heijastellen. Tavoitteeni oli luoda sanallinen, selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä järjestämällä aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon. (Vuori, 2021.)

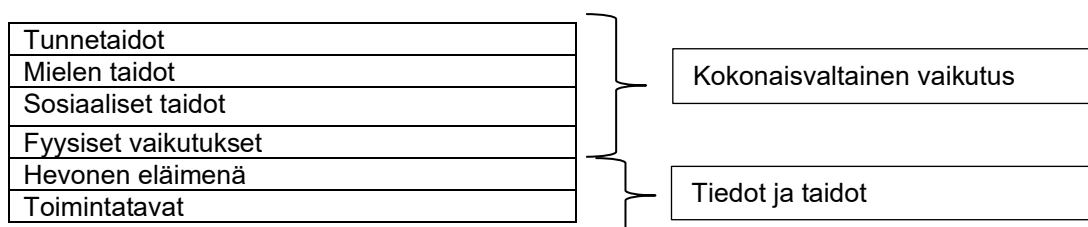
luottamus onnistuminen kehittyminen itsetuntemus tunteiden tunnistaminen jämäkkyyden omien rajojen tunnistaminen ja ilmaisu rohkeus mielen hallinta hyvän olon tunne itseluottamus	rauha rentoutuminen läsnäolo ei suorituspainetta kiireettömyys keskittyminen armollisuus itseä kohtaan mielen tyhjeneminen aivot lepäävät puhdistunut, vapautunut olo paineettomuus	vuorovaikutus tunteet siirtyvät kumpaankin suuntaan yhteistyö hevonen houkuttelee luokseen, pelkkä näkeminen rauhottaa hevosten avulla saa ystäviä hevonen reagoi ihmisen eleisiin ja päinvastoin	syy lähteä ulos ja liikkumaan koordinaatiokyky tasapaino lihasten kehittyminen hengitys stressitaso lasku fyysinen läheisyys rauhottaa rauhallisen elämän vaikutus: ihmisen puhe ja liikkeet hidastuvat	iso, terapeuttinen eläin vaistoa ihmisen tunteet näyttää omat tunteensa haluaa kuunnella ihmistä hevosen toiminta on aina luonnollista, käyttäytymiseen on syy	oppi tietämään, miten hevonen käyttäytyy oppi lukemaan elekieltä rauhalliset, hennot otteet kiittäminen, palkitseminen hellyyden osoittaminen hevosen hyvinvoinnista huolehtiminen kunnioitus
---	--	---	---	---	--

Kuvio 6. Aineistosta nousseet elementit.

Aloitin laadullisen sisällönanalyysin aineiston lukemisella ja järjestämisellä eli koodaamisella erilaisten, yhteisestä tekijästä muodostamieni otsikoiden alle. Ensimmäisessä vaiheessa etsin kaikesta aineistosta samanlaisia seikkoja. Kirjoitin aineistostani eli litteroiduista teemahaastatteluista ja tutkimuspäiväkirjasta ylös asioita, jotka sieltä nousivat esiin kiinnostavimpina, jonka jälkeen luin aineiston uudestaan tarkemmin ja koodasin värikynien avulla erilaisia teemoja, joista haastateltava mielestäni kertoi. Luokittelua ohjasi tutkimuksen ongelma ja tutkimuskysymys eli se, millaisia vaikutuksia eläinavusteisella toiminnalla on asiakkaaseen. (Juhila, 2021; Vuori, 2021; Eskola, 2018, s. 188.)

Tunnetaidot	Mielen taidot	Sosiaaliset taidot	Fyysiset vaikutukset	Hevonen eläimenä	Toimintatavat
luottamus onnistuminen kehittyminen itsetuntemus tunteiden tunnistaminen jämähkyys omien rajojen tunnistaminen ja ilmaisuus rohkeus mielen hallintaa tai jännittänyt hyvän olon tunne itseluottamus	rauha rentoutuminen läsnäolo ei suorituspainetta kiireettömyys keskittyminen armollisuus itseä kohtaan mielen tyhjeneminen aivot lepäävät puhdistunut, vapautunut olo paineettomuus	vuorovaikutus tunteet siirtyvät kumpaankin suuntaan yhteistyö hevonen houkuttelee luokseen, pelkkä näkeminen rauhhoittaa hevosten avulla saa ystäviä hevonen reagoi ihmisen eleisiin ja päinvastoin	syy lähtee ulos ja liikku- maan koordinaati- okyky tasapaino lihasten ke- hittyminen hengitys stressitason lasku fyysinen läheisyys rauhhoittaa	iso, terapeuttinen eläin vaistoaa ihmisen tunteet näyttää omat tunteensa haluaa kuunnella ihmistä hevosen toiminta on aina luonnollista, käyttäytymiseen on syy	oppii tietämään, miten hevonen käyttäytyy oppii lukemaan elekieltä rauhhalliset, hennot otteet kiittäminen, palkitseminen hellyyden osoittaminen hevosen hyvinvoinnista huolehtiminen kunnioitus

Kuvio 7. Teemojen nimeäminen.

Kuvio 8. Teemojen yhdistely.

Yhdistelin ja nimesin aineistosta nousseet elementit erilaisiksi teemoiksi. Näitä teemoja yhdistelin eli teemoittelin edelleen päätyen jakamaan teemat lopulta kahteen käsittepariin, *kokonaisvaltainen vaikutus* sekä *tiedot ja taidot*. Aineiston analyysia ja johtopäätöksiäni esittelen seuraavan luvun alaluvussa 5.4, Asiakaskokemus.

5 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TULOKSET

Kävin Uusyrityskeskuksen Ensimetri-palvelun henkilökohtaisessa yritysneuvonnassa kolme kertaa kevään 2024 aikana. Neuvonnan yhteydessä päädyin yritysmuodoista yksityiseen elinkeinonharjoittamiseen eli toiminimeen. Yritystoimintani on tarkoitus olla sivutoimista, ja toiminimiyrittäjyys sallii sen monia muita yritysmuotoja paremmin, koska sen hallinto ja juridiikka ovat kevyempiä. (Suomen Uusyrityskeskukset ry, 2024, s. 40.) Ennen vuotta 2024 sote-alalla toimineen yksityisen elinkeinonharjoittajan piti tehdä vain ilmoitus Aluehallintovirastoon, mutta vuoden 2024 alusta alkaen kaikki sote-alan yritystoiminta on ollut luvanvaraista, koska laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (L 741/2023) muuttui. Yksityinen elinkeinonharjoittaja rekisteröidään nykyään palveluntuottajana sote-alan palveluntuottajarekisteri Soteriin. Lupaa rekisteröintiin haetaan Aluehallintovirastosta. (Aluehallintovirasto, i.a.)

Liiketoimintasuunnitelman pohjaksi otin Työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämän Oma Yritys-Suomi -palvelussa (oma.yrityssuomi.fi) saatavilla olevan valmiin liiketoimintasuunnitelmapohjan, johon sisältyi myös talouslaskelmien pohja. Lopullisen liiketoimintasuunnitelman laadin kuitenkin Työmarkkinatori -palvelusta löytyvään liiketoimintasuunnitelmapohjaan, koska Oma Yritys-Suomi -palvelu oli poistumassa käytöstä syksyn 2024 aikana. Talouslaskelmia työstin kevään 2024 aikana Uusyrityskeskuksen yritysneuvonnassa ja Pirkanmaan TE-toimiston (2023) Yrittäjyysbuusti -palvelumallin koulutuksessa.

Päätoimista yritystä perustettaessa on mahdollista hakea TE-toimistosta starttirahaa, mutta kyseinen yrittäjän toimeentuloa turvaava tuki ei koske sivutoimista yrittäjyyttä. Sen sijaan voin hakea osa-aikaiseen yrittämiseen suunnattua Leader-yritystukea ja investointitukea, joka kattaa aineellisten tai aineettomien investointien kustannuksista 30–50 % (maaseutu.fi, i.a.). Starttirahaa on mahdollista hakea myöhemmin, jos yritystoiminta laajenee kokopäiväiseksi. Jos yritystoiminta laajenee, toiminimi on myös mahdollista muuttaa esimerkiksi osakeyhtiöksi.

Alkuperäinen ajatukseni kehittämishanketta suunnitellessani oli paneutua yhteisötalouden muotoihin ja sosiaalisiin innovaatioihin osana yhteiskunnan kestävyysmurrosta. Suunnitelmavaiheessa selvitin mahdollisuutta perustaa osuuskunta, jonka liiketoimintamalli olisi ollut yhteiskunnallinen yritys. Kävi kuitenkin ilmi, että koska sote-alan yrittäjyys on luvanvaraista, pitäisi koko osuuskunnan hakea sote-alan toimilupa. Suurin osa suunnitteilla olleen osuuskunnan jäsenyydestä kiinnostuneista ei ollut sote-alan toimijoita, vaan mukana oli ihmisiä muiden muassa yhteiskunta-, ympäristö- ja käsityöläisaloilta. Aluehallintovirasto ei näin ollen olisi todennäköisesti myöntänyt sote-alan toimilupaa koko osuuskunnalle. Tästä syystä päädyin yritysmuodoista toiminimeen.

Seuraava poikkeus alkuperäiseen suunnitelmaan oli yhteiskunnallisen yrittäjyyden konsepti. Yhteiskunnalliset yritykset ovat yksityisen tai kolmannen sektorin toimijoita, yritysmuodoltaan osakeyhtiöitä, osuuskuntia tai yleishyödyllisiä järjestöjä tai säätiöitä, joilla on omaa liiketoimintaa. Ne käyttävät valtaosan voitostaan tai ylijäämästään valitsemansa yhteiskunnallisen päämäärän toteuttamiseen eli esimerkiksi ympäristön tilan parantamiseen, hyvinvoinnin edistämiseen tai eriarvoisuuden vähentämiseen. Yhteiskunnallisen yrityksen yhtiöjärjestykseen pitää olla kirjattuna, että yhteiskunnallinen päämäärä on yrityksen ensisijainen tavoite. Tämä erottaa yhteiskunnallisen yrityksen yhteiskuntavastuusta, jota mikä tahansa yritys voi harjoittaa, vaikka sen ensisijainen tavoite on taloudellisen voiton maksimointi. (Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus, i. a.)

Toiminimi ei siis voi olla yhteiskunnallinen yritys. Suomalaisen työn liiton Yhteiskunnallinen Yritys -merkki (Suomalaisen Työn Liitto ry, i.a.) edellyttää taustayhteisöä, ja Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisemassa Yhteiskunnallisten yritysten strategiassa (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021, s. 15) määritellään, että yrityksen yhteiskunnallinen päämäärä pitää olla kirjattuna yhteisön yhtiöjärjestykseen tai sääntöihin. Tällaisia dokumentteja ei toiminimellä ole. Yhteiskunnallisen yrityksen määritelmään kuuluu myös yhtiöjärjestykseen tai sääntöihin kirjattuna se, että liiketaloudellisesta voitosta yli 50 % käytetään yrityksen yhteiskunnalliseen tavoitteeseen (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021, s. 15). Koska toimimiyrittäjä vastaa yritystoiminnasta omalla pääomallaan eli varsinaista

yrittäjän pääomaa ei ole, ei myöskään tämä kohta yhteiskunnallisen yrityksen tunnuspiirteiden osalta täyty.

Jos yritystoiminta joskus laajenee osakeyhtiöksi tai osuuskunnaksi, mahdollistavat kyseiset yhtiömuodot yhteiskunnallisen yrittäjyyden tunnuspiirteiden täyttymisen ja Yhteiskunnallinen Yritys -merkin hakemisen. Osakeyhtiö voi myös helpommin esimerkiksi työllistää osatyökykyisiä. Tosin jos se on yrityksen ensisijainen tarkoitus, on kyse sosiaalisesta yrityksestä eikä niinkään määritelmällisesti erilaisesta yhteiskunnallisesta yrityksestä.

Varsinaisen liiketoimintasuunnitelman laatiminen ei ollut vaikeaa. Sain siihen Uusyrittäjäkeskuksesta ja Pirkanmaan TE-toimiston Yrittäjyysbuustista erinomaista ohjausta. Suunnitelman laatimisen yhteydessä tulin myös luoneeksi ja vahvistaneeksi verkostoja paikallisten toimijoiden kanssa, joilta sain hyviä neuvoja yritystoimintaa varten. Liiketoimintasuunnitelmassa yrityksen taustatiedot käsittävät yhteystietojen lisäksi toimialan eli terveys- ja sosiaalipalvelut, yhtiömuodon eli yksityinen elinkeinoharjoittaja ja yrityksen rakenteen, joka on yhden toimipaikan itsenäinen yritys. Yrityksen omistus on 100 % itselläni. Seuraavissa alaluvuissa kuvailen liiketoimintasuunnitelmani varsinaista sisältöä.

5.1 Palvelun vahvuutena lempeä läsnäolo

Määrittelin liiketoimintasuunnitelmaan yritykseni tuotteisiin ja palveluihin sosiaalialan eläinavusteisen toiminnan, joka on yksilöllisiin tavoitteisiin pohjautuvaa, ennaltaehkäisevään tai korjaavaan sosiaaliseen kuntouttamiseen pyrkivää toimintaa. Tarjoamani palvelut erittelin kahteen palveluun: yksilö- ja ryhmämuotoiseen eläinavusteiseen toimintaan. Yritysneuvonnassa opin, että halutessani voin myydä samalla toiminimellä myös virkistystoimintaa eli ns. hyvinvointipalvelua, joka on arvonlisäveron piirissä, mutta vasta vuotuisen myynnin ylittäessä hyvinvointipalvelun osalta 15 000 euroa. Liiketoimintasuunnitelmaan en tässä vaiheessa kirjannut virkistystoimintaa, vaikka voin sitä halutessani harjoittaa jo aluehallintoviraston sote-alan toimilupaa odotellessani.

Asiakasryhmikseni määrittelin suunnitelmassa kehitysvammaiset henkilöt, autismikirjon henkilöt sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujat. Asiakkaiden ostomotiiveiksi arvioin sen, että asiakkaat pääsevät toimimaan eläinten kanssa, jotka eivät ole tavanomaisessa arjessa läsnä. Eläinten läsnäolo ja niiden hyväksi työskentely virkistävät, antavat merkitystä elämälle ja eläimet tarjoavat lisäksi turvallista läheisyyttä. Niiden kanssa voi harjoitella vuorovaikutus- ja tunnetaitoja sekä yhteistyön tekemistä. Eläinten läsnäolo rauhoittaa, ja niiden kanssa voi harjoitella keskittymistä ja vastuunottoa. Perustelin rajattua asiakasryhmää omalla koulutuksesta ja työkokemuksesta kertyneellä osaamisellani.

Asiakkaiden taustaorganisaatioita ja rahoittajia ajatellen täsmensin, että eläinavusteinen toiminta on kuntouttavaa toimintaa, jossa jokaiselle asiakkaalle laaditaan yksilöllinen suunnitelma asiakkaan omien tavoitteiden pohjalta. Lähestyttäviä ongelmia voivat olla esimerkiksi pelko, jännitys, haasteet vuorovaikutuksessa tai sosiaalisissa tilanteissa. Eläimen läsnä ollessa ja sen kanssa toimiessa näitä vaikeuksia on usein helpompi lähestyä, koska eläin ei arvostele tai arvota ketään. Arvelin asiakkaiden haluavan ostaa palveluani siksi, että olen pieni toimija, jonka toimintaympäristö on rauhallinen ja kodikas. Eläinavusteisessa toiminnassa mukana olevat eläimet ovat ystävällisiä ja sosiaalisia: niitä on helppo lähestyä ja niiden kanssa saa onnistumisen kokemuksia. Ohjaajana olen rauhallinen ja kärsivällinen, ja kohtaan jokaisen ihmisen läsnä olevasti ja kunnioittaen. Ilmapiiiri meillä on turvallinen ja kannustava.

Asiakkaisiin liittyviksi merkittävimmiksi riskeiksi arvelin asiakastapaamisten ja asiakkuuksien peruuntumiset esim. terveydentilan takia, aggressiivisen käyttäytymisen tai muun impulsiivisuuden ja mahdollisen vaikeuden tavoittaa asiakkaita eli saada palvelua myytyä. Keinoja riskien vähentämiseksi olivat suunnitelmassani laskutus myös peruuntuneista käynneistä, riittävien taustatietojen hankkiminen asiakkaasta, riskien kartoitus, ennakointi ja mahdollisuus saada hoitavan tahon työntekijä mukaan käynnille. Asiakashankinnassa keinojani ovat monikanavainen markkinointi ja sosiaalisten verkostojen hyödyntäminen, joka on todennäköisesti tulevaisuuden työelämässä entistä tärkeämpää (Väänänen ym., 2020, s. 20).

5.2 Kilpailuasetelman sijaan verkosto- ja yhteistyötä

Palveluvalikoimani kehittämisestä ja suunnittelemisesta huolehtimisen toimenpiteiksi kirjasin sen, että pyydän ja otan jatkuvasti vastaan palautetta toiminnasta ja pyrin kehittämään sitä asiakaslähtöisesti. Kouluttaudun myös edelleen eläinavusteisessa toiminnassa ja yrittäjyydessä. Kehittämisen ja suunnittelun kannalta olennaista on, että varaan riittävästi aikaa palveluiden suunnitteluun ja työskentelen kehittävällä työotteella.

Markkinoinnin osalta suunnittelin, että markkinoin toimintaa suoraan sote-alan toimijoille, kuten asumisyksiköille, hyvinvointialueen vammaispalveluille ja päiväikäisen toiminnan yksiköille. Markkinointikanavat ovat kotisivut, sähköposti, sosiaalinen media (Facebook, Instagram, YouTube) ja painetut esitteet. Yrittäjyysbuustin digimarkkinoinnin koulutuksesta en sinänsä oppinut mitään uutta, koska sosiaalisen median logiikka ja algoritmit ovat mediassa jatkuvasti esillä muutenkin. Markkinointia suunnittelin tapahtuvaksi myös erilaisilla messuilla ja tapahtumissa. Tässäkin sosiaalisten verkostojen merkitys korostuu. En käytä yksityishenkilönä sosiaalista mediaa lainkaan enkä ole muutenkaan kovin seurallinen tai ulospäinsuuntautunut ihminen, joten markkinointi on yrittäjyydessä asia, johon suhtaudun penseimmin.

Toiminta- ja tuotantotilojen tarpeisiin kirjasin, että tarvitsen hiekkapohjaisen kentän, jossa eläinavusteista toimintaa voi toteuttaa, sekä esteettömät sosiaalilat. Nämä aiheuttavat investointikustannuksia, johon on mahdollista hakea Leader-yrittäjäydestä. Kaikki yrityksen palvelut tuotan itse käyttämättä alihankintaa. Hoidan itse myös talous- ja hallintoasiat, kuten kirjanpidon ja laskutuksen. Sivutoimisessa toiminnassa hallinto on sen verran kevyttä, että uskon suoriutuvani siitä hyvin. Lisäkoulutuksena aion käydä eläinavusteisen valmentajan tai sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajan koulutuksen ennen yritystoiminnan aloittamista tai aloitusvaiheen aikana. Jos käyn koulutuksen jo yrityksen perustettuani, myös koulutuskustannuksiin on mahdollista hakea aloittavan yrittäjän Leader-yrittäjäydestä. Työhyvinvoinnista minun on huolehdittava itse työtä rajamalla ja suunnittelemalla. Työterveys järjestyy toistaiseksi palkkatyön puolesta.

Pirkanmaan TE-toimiston Yrittäjyysbuusti-toimintamallin palvelumuotoilua käsittelevässä koulutuksessa pohdittiin, mikä erottaa oman yrityksen kilpailijoista. En pidä erottautumisesta enkä halua varsinaisesti ajatella kilpailevani kenenkään kanssa, koska haluan ajatella toiminnallani ensisijaisesti edistäväni yhteisöllistä ja yhteiskunnallista päämäärää. Omia arvojani ja toimintamallejani puntaroituani nostin oman yritykseni keskiöön ekososiaalisen työn asiantuntemukseni eli ihmisen tunnistamisen osana ympäristöään ja luontoa, vaikka en tiedäkään, onko sillä asiakkaan näkökulmasta mitään lisäarvoa.

Asiantuntemukseni heijastuu myös kestävän kehityksen periaatteista, kuten inklusion edistämisestä (tavoite 10, eriarvoisuuden vähentäminen; United Nations, i.a., s. 21). Käytännössä kykenen edistämään kyseistä tavoitetta esimerkiksi tekemällä palveluistani saavutettavia sosiaalisesti, kognitiivisesti ja kielellisesti virallisen selkosuomen ja kuvien avulla. Itse autismikirjon aikuisena ja Autismikirjon asiantuntija -koulutuksen suorittaneena tunnen neuroinklusiivisuuden ja -esteettömyyden periaatteet ja käytännöt hyvin. Yritykseni etu on myös sijainti, joka on helpon kulkuyhteyden päässä lähimmistä kaupungeista. Eläimissä ja maatilatoiminnan mahdollisuuksissa on monipuolisuutta: ison eläimen kanssa toimimista pelkäävän on mahdollista vuorovaikuttaa esimerkiksi pienen kanan kanssa.

Omassa toiminnassani korostuu myös sukupuolisensitiivisyys. YK:n kestävän kehityksen tavoitteissa puhutaan sukupuolisensitiivisyydestä tavoitteen 4, hyvän koulutuksen, kohdalla turvallisten oppimisympäristöjen yhteydessä (United Nations, i.a., s. 17). Sateenkaari-ihmisenä ja sote-alan ammattilaisena tunnen turvallisten, sukupuolisensitiivisten tilojen ja kohtaamisen tarpeen. Turvallisen tilan luominen sukupuoleltaan ja seksuaalisuudeltaan moninaisille ihmisille on paitsi itsessään tärkeää, myös huomionarvoista autismin kontekstissa, koska autismikirjon häiriön ja sukupuolidysforian välillä on huomattavaa yhteisesiintyvyyttä (Kettula ym., 2024).

Palveluiden hinta minun on mahdollista pitää kilpailukykyisenä. Olen todennäköisesti pitkälti riippuvainen verkostoistani ja yhteistyökumppaneistani, kuten suurista sote-alan toimijoista, joiden kautta asiakkaita todennäköisimmin tulee.

Myös Aluehallintovirasto on tärkeä yhteistyökumppani, samoin opetusalan verkosto ja erilaiset hankkeet. On mahdollista, että itse maksavia asiakkaita ei löydy eivätkä isotkaan yritykset tai hyvinvointialue osta palvelua. Riski on tietysti aina myös eläinten kanssa toimiessa se, että joku eläimistä loukkaantuu tai menehtyy, jolloin yritystoimintakin vaikeutuu.

5.3 Realistiset tulevaisuudennäkymät

Haluaisin yritykseni laajenevan viiden vuoden kuluessa joko osakeyhtiöksi tai osuuskunnaksi, ja että pystyisin toimimaan kokoaikaisena yrittäjänä. Ihannetilanteessa minulla olisi 2–3 yhtiökumppania ja toiminta laajenisi maantieteellisesti niin, että toimipisteitä olisi myös muissa maakunnissa. Myytäviä palveluja olisi erilaisia ja asiakaskunta olisi laajentunut koskemaan kaikkia sote-alan asiakkaita (esim. lastensuojelun asiakkaat, ikäihmiset, maahanmuuttajat). Myös itse maksavia asiakkaita olisi löytynyt ja yhteistyöverkostot vahvat. Imagomme olisi helposti lähestyttävä, edistyksellinen ja luontolähtöisten menetelmien puolesta puhuva.

Oletan, että sote-alan pienyrittäjyys tulee lisääntymään, samoin luonto- ja eläinavusteisen toiminnan hyödyntäminen. Kilpailua tulee siis tulevaisuudessa olemaan enemmän. Toisaalta vallitsevassa taloustilanteessa on asianmukaista pohtia, kuka maksaa palvelusta, kun kaikkialla yritetään lähinnä säästää. Erilaiset tehokkuus- ja vaikuttavuusmittarit tulevat olemaan tässä suhteessa merkittäviä myös kustannuskysymysten osalta. Yritysostojen tai osakkeiden avulla kasvaminen tai kansainvälistyminen eivät ole yritykseni suunnitelmissa.

Yritystoimintaan perehtyminen, erilaisista lupa-asioista ja rahoituksesta jyvälle pääseminen vievät paljon aikaa. Jos en olisi tehnyt liiketoimintasuunnitelman laatimisen aikaan hetkellisesti osa-aikatyötä, en todennäköisesti olisi saanut suunnitelmaa laadittua lainkaan. Lähdeniemen & Simolan (2023, s. 14–16) keräämien sote-alan yrittäjyyteen siirtyvien kokemukset ovat samastuttavia: myös itseäni osa-aikayrittäjyydessä kiinnostaa mahdollisuus hyödyntää ja kehittää osaamistani, työskennellä arvojeni mukaisesti ja järjestää työni autonomisesti.

Samastuttavia ovat myös epävarmuuden aiheuttajat eli lupa-asiat, yrittäjyyshaidot ja asiakashankinta. Kaksi ensimmäistä osa-aluetta ovat opittavissa, kolmas selviää kokeilemalla. Joka tapauksessa kehittämisprosessin tuotos on valmis liiketoimintasuunnitelma, jonka liitteenä on realistiset talouslaskelmat ja jonka avulla yritystoiminta olisi mahdollista käynnistää välittömästi.

5.4 Asiakkaan kokemus on kokonaisvaltainen

Liikeideani testaamiseksi ja asiakaskokemuksen selvittämiseksi haastattelin toukokuussa 2024 teemahaastattelun ja osallistuvan havainnoinnin menetelmällä aikuista henkilöä, joka on käynyt toimimassa hevosten kanssa luonani noin vuoden ajan. Haastattelemani henkilö oli halukas toimimaan tiedonantajana asiakaskokemuksen selvittämiseksi tätä oppinnäytetyötä varten. Haastattelutilanteet simuloivat hevosavusteista toimintaa: niiden yhteydessä hoidimme yhdessä hevosta, jolloin aiheesta keskusteleminen oli luontevaa. Haastattelu- ja havainnointiaineistoon tallentui siis myös aitoja vuorovaikutustilanteita hevosen kanssa. Aineistosta muodostui selvästi kaksi pääteemaa, *kokonaisvaltainen vaikutus* sekä *tiedot ja taidot*, joista ensimmäiseen lukeutuivat *tunnetaidot*, *mielentaidot*, *sosiaaliset vaikutukset* ja *fyysiset vaikutukset*. Jälkimmäiseen yhdistyivät teemat *hevonen eläimenä* ja *toimintatavat*.

Herkkävaistoinen eläin auttaa ihmistä ymmärtämään oman mielensä ja kehonsa välistä yhteyttä (Hautamäki ym., 2021, s. 19). Erilaisten tunteiden havaitseminen, tunnistaminen, nimeäminen ja hyväksyminen nousivat aineistosta esiin merkittävänä motiivina hevosten kanssa toimimiseen. Molemminpuolinen luottamus, hyväksyntä ja rauhallinen vuorovaikutus oli haastateltavan mielestä erityisen merkityksellistä. Myös tunteiden peilautuminen ihmisestä eläimeen ja eläimestä ihmiseen korostuivat haastateltavan puheenvuoroissa. Haastateltava koki hevosen osallistuvan tunnesäätelyyn peilattaessaan ihmisen tunteet välittömästi. Tämä näkyi selvästi myös havainnoitavan vuorovaikutuksessa hevosen kanssa: kun hevonen oli rauhallinen, myös havainnoitava oli rauhallinen.

Mulla on hyvä olo niin se tarttuu hevoseen niinku nytttenkin. Mulla on semmoinen olo, että mä oon hyvin rento ja rauhallinen niin tää hevonen näyttää sen miltä musta tuntuu just tällä hetkellä niin se tarttuu häneen ja sama juttu sitten kun hevonen on rento se tarttuu sitten muhunkin.

On kiinnostavaa, että läheiseksi koetun eläimen tunteet koetaan terapeuttisiksi ja suorastaan inhimillisiksi. On kokonaan oma kysymyksensä, ulottuuko vastaava rinnastus muihin kuin lemmikkieläimiin vertautuviin eläinsuhteisiin. Yhtä kaikki antroposentrismi eli ihmiskeskeisyys ei ole samanlainen normi kuin ennen, ja eläimiin voidaan kohdistaa myös läheisyyden, empatian ja ymmärtämisen tunteita (Tuomivaara, 2010, s. 124). Haastateltu koki vahvasti, että hevosen tunne-elämän kanssa tekemisissä oleminen auttaa myös omien tunteiden hyväksymisessä ja niiden kanssa selviytymisessä.

Ja hevosella on tunteet ja se näyttää ne tunteet niin se on semmoista terapeuttista sitten kun hevonenkin näyttää ne tunteet ja jutsiinsa että sä opettelet omankin mielen hallintaa, että ok nyt mä en saisi olla kauhean vihainen tai jännittynyt, niin se vähän siedättää sitä omaa tunnetilaa, kehittää sitä, että miten sä voit myös muissakin tilanteissa koittaa sitä mielenhallintaa, vaikka kotona vaikka ärsyttää joku asia hetkellisesti niin sitten kun vaikka miettii että miten mä tallilla rentoudun niin se toimii kaikissa eri tilanteissa.

Motivoituminen ulos ja liikkumaan lähtemiseen sekä fyysisen kunnon koheneminen nousivat aineistosta esiin erillisenä teemana, mutta jo mainitut tunnetaidot ja erilaiset mielen taidot, kuten rauhoittuminen, rentoutuminen ja läsnä oleminen käsillä olevassa hetkessä korostuivat niitä enemmän. Eläimen läsnäolo voikin aktivoida oksitosiinijärjestelmän ja lievittää fysiologista stressiä (Vehmasto & Lipponen, 2021). Fysiikan ja psyyken kaltaiset keinotekoiset jaottelut eivät tosin ole tarkkarajaisia eivätkä toisiaan poissulkevia, ihmiset kun ovat muiden eläinten tapaan kokonaisvaltaisia olentoja. Haastateltava joka tapauksessa koki hevosten kanssa toimimisen vahvasti stressitilaa laskevana ja arjen murheita lievittävänä. Luontolähtöiset ja eläinavusteiset interventiot voivatkin helpottaa pitkittyneen stressin ja uupumisen oireita (Johansson ym., 2022). Tässäkin kategoriassa oli vahvasti läsnä vuorovaikutus hevosen kanssa.

- - se että se saa ajatukset muualle että jos sulla on vaik työstressiä tai jotain mitä tahansa stressiä elämässä niin tää saa sun ajatukset muualle koska sä keskityt kokonaisvaltaisesti tähän hevoseen silloin kun sä oot sen lähellä. Johtuu ehkä osittain siitä, että se on iso eläin ja sen kanssa täytyy keskittyä just siihen mitä tekee.

Kuten edellä olevasta sitaatista käy ilmi, haastateltava koki tärkeänä sen, että hevosen kanssa toimiessaan keskittyy siihen mitä on tekemässä. Hän koki hevosten kanssa toimimisen auttavan myös omien tarpeiden tunnistamiseen ja rajojen vetämiseen. Itsetuntemus ja itseluottamus olivatkin teemoja, jotka aineistosta ilmenivät yhdessä jämäkkyuden ja paineensiedon kehittymisen kanssa. Sosiaaliset taidot olivat yksi edellä mainittuihin taitoihin liittyvä kategoria: niitä voi harjoitella turvallisesti muiden eläinten kanssa ja taidot voivat laajentua myös ihmissuhteisiin (Hautamäki ym., 2021, s. 20).

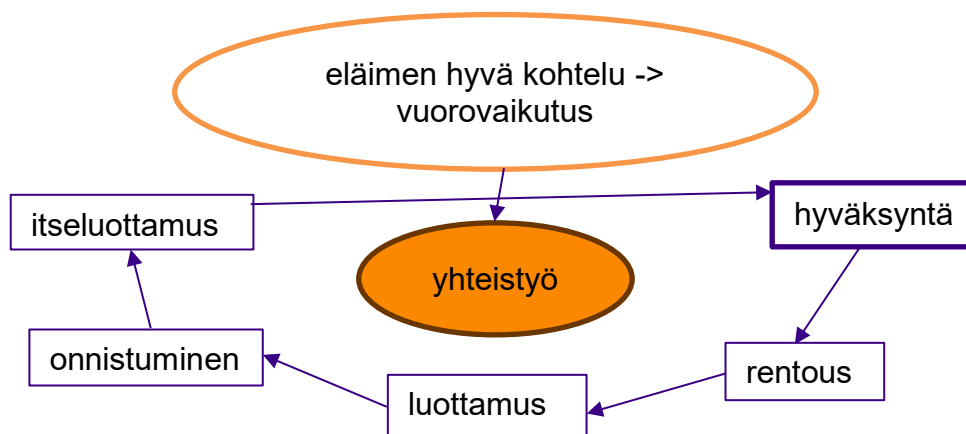
Niin oon huomannut sen, että hevosten kanssa on tullut myös itseluottamusta kaikissa elämäntilanteissa. Että uskaltaa ilmaista paremmin mielipiteensä. Ehkä sekin kun hevosetkin ilmaisee sen mielipiteensä aika vahvasti niin se on tullut sitten itsellekin sen kautta -

Yksi teema, josta haastateltava puhui pitkään, oli hevosen hyvinvointi. Vastauksista ilmeni, että ihmisen on tärkeä tietää, millainen eläin hevonen on, mitkä ovat sen lajityypilliset tarpeet ja mitä se milloinkin eleillään ilmaisee. Haastateltavan mukaan ihminen tuntee olonsa hyväksi sellaisen eläimen seurassa, joka on hyvin hoidettu ja joka hyvän kohtelun seurauksena luottaa ihmiseen. Molempuolinen luottamus oli teema, joka myös nousi esiin vastauksista ja jonka haastateltava näki johtavan hyvään yhteistyöhön eläimen kanssa. Yhteistyön hän koki palkitsevana, ja hevosen vilpitön hyväksyntä ihmistä kohtaan sellaisena kuin tämä on, oli merkittävä seikka yhteistyön mielekkyydelle. Parhaimmillaan eläin, joka kykenee muodostamaan ihmiseen vahvan suhteen, antaa merkittävää sosioemotionaalista tukea. Eläinavusteisessa toiminnassa eläin esimerkiksi auttaa purkamaan tunteita, antaa lohtua ja läheisyyttä sekä rohkaisee (Vehmasto & Lipponen, 2021).

Haastatteluaineistoa analysoidessani yllätyin sen monipuolisuudesta. Ennakkoletukseni oli, että yhtä ihmistä haastatteleamalla aineisto on erittäin

yksipuolinen, mutta osoittautui, että aineistosta nousi käsillä olleeseen tutkimusongelmaan vastauksia ja yllättäviäkin teemoja, kuten hevosen elekielen ymmärtämisen korostuminen haastateltavan puheissa. On toki huomioitava, että haastateltava oli ihminen, joka on toiminut eläinten kanssa ennenkin ja hänellä oli jo taustalla hyviä kokemuksia siitä. Haastateltava ei myöskään kuulunut mihinkään erityisryhmään, joten analyysin tulokset eivät ole suoraan sovellettavissa asiakaskokemukseen. Ne antavat kuitenkin osviittaa siitä, minkälaisia kokemuksia yleisemmin ottaen eläinten kanssa toimiminen voi ihmisille tuottaa ja päinvastoin.

Voimakkaimmin aineistosta jäi mieleen se, miten siinä korostuivat yhteistyön ja molempia osapuolia palkitsevan toiminnan merkitys. Ne on yleisesti tunnistettu eläinavusteisen toiminnan terapeuttisiksi ulottuvuuksiksi ja onnistuneessa eläinavusteisessa toiminnassa myös eläin saa yhteistyöstä myönteisiä kokemuksia (Hautamäki ym., 2021, s. 29). Kuten haastateltava toi useaan otteeseen ilmi, hyväksytyksi tulemisen tunne ja luottamuksen rakentaminen toisenlaiseseen eläimeen motivoivat toimintaan ja kantoivat elämässä myös talliympäristön ulkopuolella.

Kuvio 9. Aineiston analyysistä johdettu kuvio.

Analyysin pohjalta laadin yllä olevan kuvion, jonka keskiössä on yhteistyö eläimen kanssa. Sen edellytyksenä on eläimen hyvä kohtelu, joka mahdollistaa molempia palkitsevan vuorovaikutuksen. Yhteistyön ympärillä kiertävät toisiaan vahvistavat hyväksytyksi tulemisen tunne, siitä seuraavat rentous ja luottamus,

onnistumisen kokemus ja itseluottamuksen vahvistuminen, joka jälleen johtaa itsensä ja muiden hyväksymiseen sellaisena kuin kukin on.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni päätavoite oli tuottaa uutta tietoa eläinavusteisen toiminnan mahdollisuuksista sosiaali- ja terveysalan palvelutuotannossa kehitysvammaisten, autistien ja mielenterveyskuntoutujien parissa. Tavoitteena oli myös herättää mielenkiintoa eläinavusteista toimintaa kohtaan sote-alan ammattilaisissa sekä pohtia, miten uusyrittäjyyteen linkittyvät innovaatiot suhteutuvat kestävään siirtymään. Opinnäytetyön produktiona laadin liiketoimintasuunnitelman, jossa hyödynsin vertailukehittämistä, SWOT-työkalua ja asiakashaastattelua sekä osallistuvaa havainnointia. Näiden menetelmien avulla pyrin arvioimaan, millaisia mahdollisuuksia eläinavusteisella palvelutuotannolla sote-kentällä on, ja samalla tarkastelin liiketoiminnan vastuullisuutta sekä kytkeytymistä kestäväan kehityksen ja maaseudun elinvoimaisuuden tavoitteisiin.

Työni tulokset vahvistavat käsitystäni siitä, että eläinavusteisella toiminnalla on merkittäviä mahdollisuuksia edistää erityisryhmien laaja-alaista hyvinvointia. Asiakashaastattelusta tekemäni sisällönanalyysin perusteella eläinten läsnäololla on monia hyvinvointia edistäviä vaikutuksia, kuten tunnetaitojen kehittymisen, stressin lievittyminen ja vuorovaikutustaitojen paraneminen. Eläinavusteinen toiminta voi luoda ympäristön, jossa tunteiden ilmaiseminen ja sosiaalinen kanssakäyminen on helpompaa. Eläinten kanssa toimiminen tarjoaa myös väli-neitä erilaisten tunteiden käsittelyyn ja itsetunnon vahvistumiseen (Hautamäki ym., 2021, s. 20). Esitänkin johtopäätökseni, että hyvin toteutettuna eläinavusteinen toiminta on tehokas, kaikkia osapuolia palveleva ja ajankohtainen lisä sote-alan kuntoutusmenetelmiin.

Kestäväan kehityksen näkökulmasta eläinavusteinen toiminta tukee sosiaalisen kestävyuden periaatteita. Se vahvistaa sosiaalista osallisuutta, tarjoaa yksilöllistä tukea ja edistää asiakkaiden hyvinvointia. Eläinavusteisen toiminnan avulla on mahdollista tukea ihmisten henkistä hyvinvointia ja samalla kiinnittää huomiota eläinten eettiseen kohteluun ja hyvinvointiin. Kun eläinten hyvinvointi varmistetaan ja toiminta erilaisten ekosysteemien kanssa on tasapainoista, palvelu on laadukasta ja kytkeytyy myös ekologiseen kestävyYTEEN (Dentoni ym., 2021).

Liiketoimintasuunnitelman SWOT-analyysi osoitti, että suunnittelemani yritystoiminnan vahvuuksia ovat asiantuntemukseni ja kokemukseni erityisryhmien parissa sekä suhteellisen riskitön sivutoiminen yrittäjyys. Riskejä näen SWOT-analyysin perusteella siinä, saanko yritykselleni riittävästi myyntiä ja asiakkaita, kun koko sote-kenttä painii säästöpainneiden alla. Pohdittaviksi jäivät myös lisäkouluttautuminen alalle ja toimintaan soveltuvat ulkotyöskentelytilat. Uhkatekijöinä hahmotin sen, että sivutoiminen yrittäjyys yhdistettynä päätoimiseen palkkatyöhön saattaa olla liian raskas yhdistelmä sekä sen, että hallinnollisissa asioissa voi itselläni olla asiantuntemuksen puutetta. Toisaalta olen vakuuttunut siitä, että eläinavusteisen toiminnan mahdollisuuksia lisää kasvava kiinnostus alaa kohtaan ja potentiaalia voi tulevaisuudessa olla esimerkiksi osatyökykyisten työllistämiseen.

Vastuullisen liiketoiminnan näkökulmasta eläinavusteisessa palvelutuotannossa on mahdollisuuksia yhdistää kannattava liiketoiminta ja yhteiskuntavastuu. Tämä edellyttää huolellisesti suunniteltuja toimintamalleja, joissa korostuvat eläinten hyvinvointi ja asiakkaiden tarpeet. Uskon, että palvelun pitkäjänteinen, vastuullinen ja asiakaslähtöinen kehittäminen auttaa lisäämään palvelutuotannon läpinäkyvyyttä ja lisää asiakastytyvääsyyttä, jotka ovat erityisesti sosiaalialalla tärkeitä arvoja sekä asiakkaiden että yhteistyökumppaneiden näkökulmasta.

Eläinavusteisen toiminnan palvelutuotanto tarjoaa myös mahdollisuuksia kehittää maaseudun elinvoimaisuutta hyödyntämällä maaseudun resursseja kestäväällä ja vastuullisella tavalla. Palvelutuotanto voi parhaimmillaan tukea työllistymistä ja paikallista taloutta sekä edistää maaseudun ja kaupunkien välistä yhteistyötä. Lisäksi se voi osaltaan ylläpitää maaseudun kulttuuriperintöä ja tarjota asiakkaille ainutlaatuisen ympäristön kuntoutumiseen. Vertailukehittämisen avulla havaitsin, että Suomessa eläinavusteinen toiminta ei ole vielä kovin yleistä, mutta uudet yrittäjät ovat alalle tervetulleita. Tämä antaa minulle positiiivisen pohjavireen palvelutuotannon kehittämiseen.

Yhteenvetona voisin todeta, että eläinavusteinen toiminta tukee asiakkaita heidän yksilöllisissä tavoitteissaan, jonka lisäksi sillä voi olla myös laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Eläinavusteisen palvelutuotannon avulla on mahdollista edistää sosiaalista kestävyyttä, tukea maaseudun elinvoimaisuutta ja kehittää vastuullista liiketoimintaa, joka ottaa huomioon sekä ihmisten että eläinten hyvinvoinnin. Jatkossa minun on tärkeää keskittyä eläinavusteisen palvelutuotannon kehittämisessä eläinten ja asiakkaiden hyvinvointiin, omaan ammatillisen osaamiseni syventämiseen sekä liiketoimintaosaamisen kehittämiseen. Sitoudun kehittämään palvelutuotantoa kestäväällä tavalla siten, että se voi osallistua vastata moninlaisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin.

7 EETTISYYS- JA LUOTETTAVUUSNÄKÖKULMIA

Tapaustutkimus on laadullista tutkimusta, jonka luotettavuuden arvioinnista ei ole olemassa yksiselitteistä ohjeistusta, mutta peruseriaatteina pidetään validiteettia, eli että on tutkittu sitä, mitä on luvattu, ja reliabiliteettia eli tutkimustulosten toistettavuutta. Tuomen & Sarajärven (2018, s. 119, s. 121) mukaan luotettavuuden arvioinnissa painottuu raportin sisäinen johdonmukaisuus eli sen eriosien koherentti suhde toisiinsa. Opinnäytetyössäni on useita tarkasteltavia kokonaisuuksia, jotka pyrin nitomaan yhteen ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi tarkastellen niiden yhteenkietoutuneisuutta ekososiaalisen hyvinvoinnin kontekstissa. Olen ollut prosessin vaiheista avoin ja yksityiskohtainen ja varmistaakseni sen johdonmukaisuuden käytin siihen runsaasti aikaa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 124).

Huomioin kehittämistyön prosessissa sen, kenen ehdoilla ja miksi ryhdyin kehittämistyöhön. Olen tarkastellut omaa sidonnaisuuttani yritystoiminnan suunnittelussa yhtä lailla kuin asiakasryhmien oikeuksia. Ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan, ihmisoikeuksien, lisäksi olen tuonut kehittämistyössäni esiin eläineettisiä näkökulmia ja liiketoiminnan etiikkaa suhteessa sosiaalialan etiikkaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 114, s. 116.) Olen varmistunut siitä, että kaikki tutkimukseen osallistuvat henkilöt ovat antaneet tietoon perustuvan suostumuksen ja ovat tietoisia tutkimuksen tavoitteista. Tämä suojaa heidän yksityisyyttään ja edistää luottamusta tutkimusprosessia kohtaan.

Haastattelu- ja havainnointiaineistoni on pieni, koska opinnäytetyöni on kehittämispainotteinen ja sovellan siinä tapaustutkimukselle tyypillisesti erilaisia menetelmiä ja aineistoja. Haastattelu ja havainnointi on kuitenkin tärkeä osa sen monipuolisuutta ja painottaa yhteiskehittämisen ideaa. Haastateltava henkilö osallistui tutkimukseen omasta tahdostaan ja riittävästi informoituna. Vertailukehittämisen prosessin eettisyyden varmistin informoimalla vertailukehittämiseen osallistuvaa yhteistyötahoa siitä, ettei kyseessä ole liikesalaisuuksien kalastelu tai vakoilu. Kyseistä toimijaa ei voi tunnistaa, koska en kuvaile tunnistettavasti yritystä, sen toimintaa tai siihen liittyviä henkilöitä. En myöskään raportoi asioita,

jotka eivät ole yrityksen julkista tietoa. Näin osoitan hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteiden mukaista arvostusta, rehellisyyttä, vastuunkantoa ja luotettavuutta (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023, s. 11).

Olen kohdellut arvostavasti opinnäytetyöni yhteistyökumppaneita, samoin esimerkiksi erilaisia ekosysteemejä. Varsinaista eettistä ennakoarviointia tai tutkimuslupaa en kehittämistyöhöni tarvinnut, mutta yhteistyökumppaneideni kanssa sovin jokaisen osapuolen oikeuksista, velvollisuuksista ja kehittämistoiminnan tavoitteista. Työn suunnittelussa otin huomioon aikaisemman tutkimustiedon. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023, s. 13–14.)

Haastattelu- ja havainnointiaineiston osalta on huomioitava, että koska haastateltava ei tutkimusetiikan takia kuulunut mihinkään erityisryhmään, se on voinut vaikuttaa saamiini vastauksiin – samoin se, että haastateltava oli minulle ennestään kohtalaisen tuttu. Tulokset eivät ole yleistettävissä, joskin samansuuntaisia vaikutuksia eläinavusteisuuden osalta löytyy kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta. Pyrin siihen, että analyysini keskustelee aiheesta aiemmin kirjoitetun tutkimustiedon kanssa ja pyrin analysoimaan aineiston siten, etteivät omat ennakkokäsitykseni muovanneet analyysiprosessia liikaa.

Olen tietoinen myös siitä, että omat näkemykseni voivat vaikuttaa tutkimustuloksiin, olenhan itse sekä tämän työn tilaaja että sen tuottaja. Siksi olen pyrkinyt pitämään prosessin mahdollisimman läpinäkyvänä ja oman mieleni avoimena erilaisille näkökulmille. Prosessin aikana kävi ilmi, että vastuullisen yrityksen perustaminen on vaikeaa, mutta koko työtä on motivoinut halu toimia eettisesti ja vastuullisesti kaikilla opinnäytetyöhön liittyvillä osa-alueilla.

8 POHDINTA

Kehittämishankkeen tausta-aineistoa kerätessäni pohdin, riittääkö motivaationi hankkeen loppuun viemiseen alkuperäisen suunnitelman muututtua. Olen kiinnostunut työelämän kehittämisestä sekä laajemmin talousjärjestelmän rakenteiden muovaamisesta kestäviksi ja yhteisötalouden periaatteiden mukaisiksi, mutta ikäväkseni huomasin, että kestävä yhteisötalouden rakenteita ei oikeastaan ole olemassa. Yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen yrityksen perustaminen on vaikeaa, eikä osuuskunta ole ensimmäisenä yritysratkaisuna helppo. Pelkäsin, että ”tyytyminen” toiminimiyrittäjyyteen ajaa minut entistä yksinäisempään puurtamiseen, joka olisi täysin tavoitteideni vastaista. Päädyinkin asettamaan tavoitteeksi verkoston luomisen muiden pienyrittäjien kanssa, jotta tulevaisuudessa olisi mahdollista perustaa osuuskunta tai osakeyhtiö. Näenkin, että prosessin aikana kohtaamani haasteet eivät suinkaan lannistaneet lopullisesti, vaan positii-visesti suhtautuen kehittivät ongelmanratkaisukykyäni.

Vaikeinta yritystoiminnan suunnittelussa oli vallitsevaan yrittäjyys- ja talouskasvudiskurssiin sopeutuminen, jonka suhteuttaminen omaan identiteettiin ei onnistunut kehuttavasti. Liiketoimintasuunnitelman laatimisen aikoihin valtakunnallisissa päivälehdissä keskusteltiin ”sankariyrittäjistä” (Inkinen, 2024; Makkonen, 2024) ja Petteri Orpon oikeistohallitus päätti muu muassa aikaistaa terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen osoitettujen avustusten säästötoimenpiteitä, korottaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja, supistaa palveluja ja korottaa arvonlisäveroa, joka vaikuttaa välillisesti myös arvonlisäverottomiin palveluihin. Julkisen talouden suunnitelmassa toistuu mantra talouskasvusta ja kulutuksesta (Valtioneuvoston viestintäosasto & valtiovarainministeriö, 2024), joiden tiedetään jo olevan rajallisessa maailmassa kyseenalaisia tavoitteita. Sosiaalialan ammattilaisena näen vääränä kehityskulkuna sen, että huonoimassa asemassa olevien sosiaaliturvaa leikataan ja vastuuta omasta ja muiden selviytymisestä siirretään yksilön vastuulle. En näe yrittäjyyttä ratkaisuna sote-alan kriisiin: se ei paranna työoloja, eettistä kuormitusta eikä asiakkaiden pahoinvointia. Uudistuvissa rakenteissa on kuitenkin keksittävä jonkinlaisia ratkaisuja tulla toimeen, mieluiten yhteistyössä muiden kanssa.

Yrittäjyysbuustin koulutuksissa havaitsin muiden yritystoimintaa suunnittelevien kanssa keskustellessani, että useimmat halusivat yrittäjiksi voidakseen tehdä itselleen mielekästä työtä. Yrittäjyys nähtiin itseni tavoin yhtenä keinona järjestää oma työnsä. Koulutuksissa keskusteltiin paljon inhimillisistä arvoista, turvallisuudesta, luonnosta, kestävästä kehityksestä ja sekä asiakkaiden että yrittäjän hyvinvoinnista. Myös yhteisöllisyys ja yrittäjien keskinäinen avunanto koettiin yleisesti ottaen tärkeinä. Nämä olivat hieman yllättäviä, mutta mielekkäitä puhetoimia, jotka poikkesivat selvästi odottamistani kasvu- ja rikastumispuheista. Ihmisten välinen kohtaaminen nähtiin keskusteluissa niin merkityksellisenä, että ajattelen sen kertovan ajastamme ja ihmisten tarpeista yleisemminkin. Nämä keskustelut voivat olla signaaleja työelämän muutoksesta inhimillisempään suuntaan – ainakin toiveesta siihen.

Sosiaali- ja terveysalan rakenteet eivät ole samat rakenteet, joiden ympäröimänä kasvoin ja joiden vielä ollessa olemassa valmistuin sosiaalialan ammattihenkilöksi. Heti hyvinvointialueille siirryttäessä alkoivat menoleikkaukset, joita Orpon ja kumppaneiden hallituskausi vauhdittaa. Samaan aikaan Venäjän-Ukrainan sodan kiihdyttämä inflaatio, elinkustannusten nousu ja ilmastonmuutoksen aiheuttamat epävarmat ajat lisäävät pahoinvointia. Sote-alan ammattilaispula ja työn kuormitus ovat korkealla tasolla (Nurmela, 2024, s. 2–3). Onkin sekä ristiriitaista että kiinnostavaa, miten ammatti-identiteettini sosiaalialan ammattilaisena on kaikesta huolimatta vahvistunut opinnäytetyöprosessin aikana. Toivon, että voin tulevaisuudessa syventää osaamistani eläinavusteisessa työssä kouluttautumalla lisää ja verkostoitumalla muiden alan ammattilaisten kanssa. Tämä edellyttää paitsi avoimuutta ja oppimishalukkuutta, myös sinnikästä tulevaisuususkoa.

Opinnäytetyöprosessi oli merkittävä ammatillisen kehitykseni ja urasuunnitelmieni kannalta, ja opin sen aikana paljon sekä eläinavusteisen toiminnan vaikutuksista erityisryhmien hyvinvointiin että liiketoiminnan rakenteista. Kehittämisprosessin aikana itse tuotos, liiketoimintasuunnitelma, pelkistyi enemmänkin sivuseikaksi kaiken sen ympärillä luetun ja selvitetyn oheen. Koen, että prosessin aikana kehityin erityisesti keskeneräisyyden sietämisessä. Koska vuorokaudessa on rajallinen määrä tunteja ja ihmisellä rajallinen määrä kognitiivista

kapasiteettia, olen tullut sinuiksi sen kanssa, että yleensä valmista ei tule heti. Vielä en edes tiedä, perustanko yrityksen vai en, mutta ainakin käytössäni on nyt valmiiksi tehty liiketoimintasuunnitelma.

Osa omaa kiinnostustani osa-aikaiseen yrittäjyyteen on työn mielekkyyden etsiminen; harrastustoiminnan muuttaminen osittain elinkeinoksi. Lopulta ajattelenkin yrittäjyyttä vain yhtenä tapana järjestää työtä ja ansaita elantoa. Työelämän tulevaisuus on näillä näkymin pirstaleinen ja yrittäjänä toimii jatkossa luullakseni nykyistä useampi. Toivon, että tulevaisuudessa yhteisötalouden rakenteita kehitetään ja yhteisöllisen yrittämisen muodoista tulee valtavirtaa: sankariyrittäjän viittaa en aio sovitella harteilleni, koska yksin tässä maailmassa ei pärjää kukaan.

Kohdattuani kehittämistehtävän aikana henkilökohtaisen kriisin asettui perspektiiviin se, miten ennakoimatonta elämä joka tapauksessa on. Autismikirjon ihmisenä arvostan rutiineja ja ennakoitavuutta, ja hieman paradoksaalisesti ajattelen, että vastatessani omasta työstäni omassa yrityksessä voin niitä myös itseleni luoda. Yrittäjyys voikin olla siis henkilökohtaisella tasolla myös oman neuroesteettömän tilan luomista.

Maaseudulla koen kokonaisvaltaisesti vuodenaikojen vaihtelut, epätavalliset sääilmiöt, tulvat, kuivuudet ja niiden aiheuttamat vaikeudet maanviljelyyn ja muihin elinkeinoihin. Yrittäjyyspuheessa toistuu yrittäjältä vaadittava epävarmuuden sietämisen taito, mutta sama epävarmuuden sietäminen vaikuttaa koskevan koko maailmaa. Suhteeni epävarmaan aikaan on ambivalentti, koska käynnissä olevan yhteiskuntien murroksessa vellovat keskenään ristiriitaiset trendit, esimerkkinä länsimaiden vihreän siirtymän suhde ihmisoikeuksiin ja oikeudenmukaisuuteen (Poussa ym., 2023). En aina tiedä, ripustautuisinko toivoon vai epätoivoon. Sen tiedän, että epävarmuuden vastalääke on yhteisöön kuuluminen, arvojensa mukaisen elämän eläminen ja se, että saa olla yhteydessä ihmisiin, eläimiin ja ympäristöön toteuttaen hyvän tekemisen tarvetta.

Kehittämistehtävän prosessin aikana satuin katsomaan Sirkku Peltolan maaseudulle sijoittuvan näytelmän REIKÄleipä. Siinä muuan Lada-merkkinen

henkilöauto toimii allegoriana pysyvyydelle: jollekin, joka kannattaa säästää, koska se toimii. Ajan, paikan, toivon ja tulevaisuuteen suuntautumisen ulottuvuudet kiteytyvät kohtauksessa, jossa satavuotias Äite-hahmo etsii Ladan käynnistyskampea muiden epäillessä, onko auton käynnistämässä järkeä, kun siinä on vain kolme rengasta. Tähän Äite huudahtaa ”SIVUSEIKKOJA!”; Lada on ainoa auto, jossa on käynnistyskammelle reikä, joten kannattaahan sitä kokeilla. Äite on lisäksi säästänyt koko elämänsä pahan päivän varalle ja jälkipolvet pohtivat, milloin se paha päivä oikein koittaa, jos se ei ole tähän mennessä vielä tullut. Äite huokuu päämäärätietoisuutta, jota tässä ajassa tarvitaan. Näyttämön ulkopuolella pahat päivät ovat tietenkin jo käsillä ja se, kantaako meitä eteenpäin toivo vai tyhmyys, on näkökulmakysymys.

Nykyisen edistysuskon vallitessa maaseudun kehittämistä pidetään joskus maalaisromantiikan värittämänä nostalgiana, kaipuuna menneeseen. On kuitenkin mielekästä pohtia, toimisiko elinkelpoisen tulevaisuuden kannalta maaseudun kehittämisessä tietyllä tavalla kelkan kääntäminen. Tehostaminen ja vaatimukset suurproduktista (esimerkiksi maataloustukien saamiseksi) ovat merkittävä osa ympäristötuhoja ja maaseudun elinkeinonharjoittajien taloudellista ja sosiaalista ahdinkoa. Onko jossain mielessä vanhassa vara parempi: olisiko maaseutua järkevää kehittää yhteistyön, yhteisöllisyyden ja pienten elinkeinonharjoittajien tukemisen suuntaan?

LÄHTEET

- Aaltola, E. (2020). Ristiriitaisia eläinasenteita – lihaparadoksi ja sekasyöjän akrasia. Teoksessa Aaltola, E., & Wahlberg, B. (toim.), *Me & muut eläimet. Uusi maailmanjärjestys* (s. 309–334). Vastapaino.
- Aluehallintovirasto. (i.a.). *Tietoa Soterista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajille*. Saatavilla 6.4.2024 <https://avi.fi/soteri/sosiaali-ja-terveydenhuollon-palveluntuottajille>
- Dentoni, D., Pinkse, J., & Lubberink, L. (2020). Linking Sustainable Business Models to Socio-Ecological Resilience Through Cross-Sector Partnerships: A Complex Adaptive Systems View. *Business & Society*, 60(5), 1216-1252. [https://doi-org.anna.diak.fi/10.1177/0007650320935015](https://doi.org/anna.diak.fi/10.1177/0007650320935015)
- Devine, Robert S. (2020). *The Sustainable Economy. The Hidden Costs of Climate Change and the Path to a Prosperous Future*. Anchor books.
- Dufva, M. & Rekola, S. (2023). *Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan*. SITRAn selvityksiä 224. Saatavilla 6.4.2024 https://media.sitra.fi/app/uploads/2023/01/sitra_megatrendit-2023_ymmarysta-yllatysten-aikaan.pdf
- Dufva, M., Lähdemäki-Pekkinen, J., Poussa, L., & Rekola, S. (2024). *Tulevaisuusvalta. Lisää ääniä tulevaisuuskeskusteluun*. SITRA muistio. Saatavilla 6.4.2024 https://media.sitra.fi/app/uploads/2024/01/sitra_tulevaisuusvalta.pdf
- Eaton-Stull, Y., Wright, C., DeAngelis, C., & Zambroski, A. (2019). Comparison of DBT Skills Groups with and without Animal-Assistance for Incarcerated Women with Self-Harm Histories. *Policy, Practice and Research* (6/2021). <https://doi-org.anna.diak.fi/10.1080/23774657.2019.1629849>
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. (i.a.). *Pirkanmaalaisia erityispiirteitä sopeutumiseen*. Saatavilla 3.12.2023 <https://ymparistoviisas.fi/pirkanmaalaisia-erityispiirteita-sopeutumiseen/>

- Eloranta, S., Koskensyrjä, H., Lähde, A., Mört, S., Luomala, A., Katajamäki, P., & Ahonen, J. (2023). Omaan työhön voi vaikuttaa sote-alan osuuskunnassa. Teoksessa Lähdeniemi, M., Teppo, U., & Raulo, A. (toim.), *Monimuotoinen sote-yrittäjyys* (s. 111–120). (Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 321).
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/789145/JAMKJUL-KAISUJA3212023_2_web.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Ervast, L. & Raukola-Lindblom, M. (2021). Eläinavusteisuus vuorovaikutuksen kuntoutusta tehostamassa. Teoksessa Ervast, L. & Raukola-Lindblom, M. (toim.), *Hevoset ja koirat eläinavusteisessa työssä – tutkittua tietoa ja kokemuksia* (s. 76–94). Sanasilta Oy.
- Eskola, J. (2018). Laadullisen aineiston juhannustaiat: laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja menetelmiin* (s. 180–200). PS-kustannus.
- Euroopan komissio. (2023). *Yhteisötalous: komissio ehdottaa keinoja hyödyntää yhteisötalouden potentiaalia työllisyyden, innovoinnin ja sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi*. Lehdistötiedote 13.6.2023. Saatavilla 3.12.2023 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/ip_23_3188
- Gino, F., Kouchaki, M., & Casciaro, T. (2016). *Learn to love Networking*. Harvard Business Review. <https://hbr.org/2016/05/learn-to-love-networking>
- Gorman, R. & Cacciatore, J. (2022). Exploring the Effects of the Human–Animal Relationship on Care-Farms in the Context of Trauma Histories. *Anthrozoös* (36/2023). <https://doi.org.anna diak.fi/10.1080/08927936.2022.2084995>
- Hautamäki, L. (2019.) Monilajinen hyvinvointi: eläimet, bakteerit, ympäristö ja ihmisen terveys. Teoksessa Ylilauri, M., & Yli-Viikari, A. (toim.), *Kohti kestävää hyvinvointia. Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen* (s. 11–19). (Levón-instituutin julkaisuja 143).
<https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/8172/978-952-476-861-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Hautamäki, L., Ramadan, F., & Vilhunen, T. (2021). Millainen on hyvä eläinavusteinen interventio? Käsikirja eläinavusteisten menetelmien laadukkaaseen toteuttamiseen eri toimintaympäristöissä. *Kuntoutusta kehittämässä* (29/2021). Kela. <http://hdl.handle.net/10138/331626>
- Heikkinen, H. L. T., Kaukko, M., & Salo, P. (2023). Mitä toimintatutkimus on ja miten sitä tehdään. Teoksessa Heikkinen, H. L. T. & Kaukko, M. (toim.), *Toimintatutkimus. Käytännön opas* (s. 17–38). Vastapaino.
- Hellström, E. & Parkkonen, P. (2022). *Vastuullisuuden tulevaisuus. Miten vastuullisuus kohtaa kestävyiden ja vaikuttavuuden?* Sitran selvityksiä 214. Saatavilla 13.7.2024
https://www.sitra.fi/app/uploads/2022/06/sitra_vastuullisuuden_tulevaisuus_fin_0822.pdf
- Hernández-Espeso, N., Martínez, E. R., Sevilla, D. G., & Mas, L. A. (2019). Effects of Dolphin-Assisted Therapy on the Social And Communication Skills of Children with Autism Spectrum Disorder. *Anthrozoös* (34/2021). <https://doi.org.anna.diak.fi/10.1080/08927936.2021.1885140>
- Hietala, O., Kinnunen, S., Kauppila, R., & Karjalainen, J. (2018). *Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittäminen työntekijöiden ja johdon näkökulmasta. Osallisuuden, oppimisen ja ammatillisen kasvun mahdollisuuksia*. [Työpäpaperi.] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-088-4>
- Holman, L. F., Wilkerson, S., Ellmo, F., & Skirius, M. (2021). Impact of Animal Assisted Therapy on Anxiety Levels Among Mentally Ill Female Inmates. *Journal of Creativity in Mental Health* (15/2020). <https://doi.org.anna.diak.fi/10.1080/15401383.2020.1729918>
- Holvi, (i.a.). *SWOT-analyysi*. Saatavilla 6.4.2024
<https://www.holvi.com/fi/holvipedia/swot-analyysi/>
- Hunjan, U., & Jayansankara, Reddy K. (2023). Effect of Animal-Assisted Therapy on Depression, Memory, Attention, and Emotion Regulation. *Human Research in Rehabilitation* (2023, 13(1)).
[10.21554/hrr.042314](https://doi.org/10.21554/hrr.042314)

- Højgaard-Bøytler, J., & Argentzell, E. (2022). Experiences of Equine Assisted Therapy and Its Influence on Occupational Engagement among People with Mental Health Problems. *Occupational Therapy in Mental Health* (39/2023). [https://doi-org.anna.diak.fi/10.1080/0164212X.2022.2156428](https://doi.org/anna.diak.fi/10.1080/0164212X.2022.2156428)
- Ikonen, H-M. & Nikunen, M. (2018.) Nuorten aikuisten yrittäjämielenlaadun terapeuttinen hallinta. Teoksessa Brunila, K., Harni, E., Saari, A., & Ylöstalo, H. (toim.), *Terapeuttinen valta* (s. 291–308). Vastapaino.
- Inkinen, S. (8.1.2024). Yrittäjistä on tehtävä koko kansan sankareita. [Mieli-pidekirjoitus.] *Helsingin Sanomat*.
- Johanson, J.-E., Hjelt, J., Pekkola, E., & Vakkuri, J. (2020). Hybridisyys kolmannen sektorin sosiaali- ja terveystalouksissa. Teoksessa Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.), *Yhteiskunnallinen yritys* (s. 37–52). https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/793966/DIAK_Ty-oelama31_web.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Johansson, G., Engström, Å., & Juuso, P. (2022). Experiences of a nature-based intervention program in a northern natural setting: A longitudinal case study of two women with stress-related illness. *International journal of Qualitative studies on Health and Well-being* (18/2023). <https://doi-org.anna.diak.fi/10.1080/17482631.2022.2146857>
- Jokinen, A. (i.a.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. Konstruktivistinen näkökulma. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla 3.12.2023 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat/#Konstruktivistinen-nakokulma>
- Jones, E. (2021). *Equine Therapy, Social Functioning, and the Mediating Effect of Joint Attention in Children with Autism Spectrum*. Väitöskirja: Fielding Graduate University. <https://www.proquest.com/docview/2622933175?pq-origsite=gscholar&fromopen-view=true>
- Joutsenvirta, M., Hirvilampi, T., Ulvila, M., & Wilén, K. (2016). *Talous kasvun jälkeä. Gaudeamus*.

- Juhila, K. (2021). Koodaaminen. Teoksessa Vuori, J. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla 18.5.2024
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/koodaaminen/>
- Jyrkämä, J. (i.a.). Toimintatutkimus. Teoksessa Vuori, J. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla 18.9.2024
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusasetelma/toimintatutkimus/>
- Järvensivu, T. (2019). *Verkostojen johtaminen: Opi ja etene yhdessä*. Books on Demand.
- Kananen, J. (2014). *Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä?* Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 185.
- Kananoja, A. & Karjalainen, P. (2017). Hyvinvoinnin edistäminen ja yhteisötyö sosiaalipolitiikan uusissa rakenteissa. Teoksessa Kananoja, A., Lähtinen, M., & Marjamäki, P. (toim.), *Sosiaalityön käsikirja* (s. 156–170). Tietosanoma Oy.
- Kettula, K., Koskentausta, T., & Sumia, M. (2024). *Sukupuolidysforia ja autismikirjon häiriö. Käypä hoito -suositus*. Saatavilla 19.4.2024
<https://www.kaypahoito.fi/nix03202>
- Kortetmäki, T. & Hirvilampi, T. (2022). Kestävää hyvinvointia yhteisellä maapallolla. Teoksessa Laakso, S. & Aro, R. (toim.), *Planeetan kokoinen arki. Askelia kestävämpään politiikkaan* (s. 61–81). Gaudeamus.
- Koskentausta, T. & Timonen-Soivio L. (2023). *Älyllinen kehitysvammaisuus ja autismikirjon häiriö*. Saatavilla 3.12.2023 <https://www.kaypahoito.fi/nix03166>
- Koskentausta, T. (2006). *Kehitysvammaisten mielenterveyshäiriöt – mitä etsitään ja miten hoidetaan?* Saatavilla 3.12.2023 <https://www.duodecimlehti.fi/duo95909>
- Kuluttajaliitto. (i.a.). *Yhteiskuntavastuu*. Saatavilla 27.6.2024
<https://www.kuluttajaliitto.fi/materiaalit/yhteiskuntavastuu/>

- Kuntz-Lomelin, A. & Nordberg, A. (2021). Assessing the impact of animal-assisted intervention for jail inmates. *Journal of Offender Rehabilitation* (59/2020). <https://doi-org.anna.diak.fi/10.1080/10509674.2019.1697786>
- Kurittu, K. & Rankinen, L. (2023). *Menesty kestävästi! Vastuullisuus johdon ja hallituksen agendalla*. Alma Talent.
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Saatavilla 15.9.2024 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- L 741/2023. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta 14.4.2023. Saatavilla 6.4.2024 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230741>
- Lahti, V.-M. (27.8.2019). *Aukkoja sivistyskäsityksessä*. Saatavilla 3.12.2023 <https://www.sitra.fi/julkaisut/aukkoja-sivistyskäsityksessä/>
- Laine, M. (i.a.). Tapahtumakulun kuvaus. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla 31.3.2024 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/tapahtumakulun-kuvaus/>
- Laininen, E. (2019). *Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana*. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 20(5), (s. 16–38). <https://journal.fi/akakk/article/view/84515/43559>
- Launonen, P., Karvinen, I., & Keskitalo, E. (2016). *Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö*. Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas 2.0. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla 3.12.2023 <https://libguides.diak.fi/c.php?g=670543&p=4760647>
- Lähdeniemi, M. & Simola, M. (2023). Askelmat sosiaali- ja terveysalan yrittäjäksi – monimuotoisen työuran rakentamisen ja osaamisen hallinnan malli. Teoksessa Lähdeniemi, M., Teppo, U., & Raulo, A. (toim.), *Monimuotoinen sote-yrittäjyys* (s. 12–26). (Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 321). https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/789145/JAMKJUL-KAISUJA3212023_2_web.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Lähdesmäki, H. & Latva, O. (2020.) Miten kertoa menneisyydestä ja rakentaa tulevaisuutta – historiasta, ihmisistä ja muista eläimistä. Teoksessa

- Aaltola, E., & Wahlberg, B. (toim.), *Me & muut eläimet. Uusi maailmanjärjestys* (s. 19–42). Vastapaino.
- Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto. (2020). *Maaseutujen & kaupunkien symbioosi. Ihmisten elämänlaatua ja elinkeinojen elinvoimaa*. Saatavilla 3.12.2023 <https://www.mtk.fi/documents/20143/0/Maaseutujen+ja+kaupunkien+symbioosi+raportti+2020+final.pdf/39f272db-94a9-1d03-8d08-f149e3bb4ba3?t=1581927322022>
- maaseutu.fi. (i.a.). Leader-yritystuet. *Käynnistä tai kehitä yritystoimintaa maaseudulla*. [Esite].
- Makkonen, J. (10.4.2024). Yrittäjiä ei pidä nostaa jalustalle. [Mielipidekirjoitus.] *Helsingin Sanomat*. Saatavilla 19.4.2024 <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010340330.html>
- Matthies, A.-L. & Närhi, K. (2014). *Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä*. https://www.researchgate.net/publication/266684413_Ekososiaalinen_lahestymistapa_rakenteellisen_sosiaalityon_viitekehysena
- Mieli ry. (2023). *Tilastotietoa mielenterveydestä*. Saatavilla 3.12.2023 <https://mieli.fi/yhteiskunta/mielenterveys-suomessa/tilastotietoa-mielenterveydesta/>
- Mueller, M. K., Anderson, E. K., King, E. K., & Urry, H. L. (2021). Null effects of therapy dog interaction on adolescent anxiety during a laboratory-based social evaluative stressor. *Anxiety, Stress & Coping* (34/2021). <https://doi.org.anna diak.fi/10.1080/10615806.2021.1892084>
- Niemelä, M. (2019). Luonto puhuttelee ihmisen sielua. Teoksessa Ylilauri, M., & Yli-Viikari, A. (toim.), *Kohti kestävää hyvinvointia. Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen* (s. 4–10). (Levón-instituutin julkaisuja 143). <https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/8172/978-952-476-861-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Nieminen, A., Rilla, N., Leikas, J. & Ikonen, V. (2018). Innovaatiotoiminnan yhteiskunnallinen vastuullisuus ja vaikutus. Teoksessa Viljanen, S. & Juuti, P. (toim.), *Arvovallankumous. Eettisyys innovaatioiden lähteenä yhteiskunnallisissa yrityksissä* (s. 123–139). Edita.

- Nurmela, S. (2024). Työolobarometri 2024. Talentia ry. Saatavilla 19.4.2024 https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2024/02/332400282_talentia_tyoolobarometri_esitys_sn.pdf
- Närhi, K. & Matthies, A. (2018). The ecosocial approach in social work as a framework for structural social work. *International Social Work* 61 (4/2018). <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=f4e09361-87fe-4c26-b19b-cb0538a73b5e>
- Paavola, J., Rautajoki, A., & Pohjola, A. (2019). Palvelurakenteiden muutoksessa määrittävä aikuissosiaalityö. Teoksessa Pohjola, A., Kempainen, T., Niskala, A., & Peronius, M. (toim.), *Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö* (s. 81–108). Vastapaino.
- Paloniitty, T., Janasik, N., Levänen, J., Linnanen, L., Mustalahti, I., & Peltonen, L. (2022). Kestävyyismurros ja rakenteet. Teoksessa Halonen, T., Korhonen-Kurki, K., Niemelä, J. & Pietikäinen, J. (toim.), *Kestävyyden avaimet. Kestävyytieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteislooon* (s. 151–198). Gaudeamus.
- Pantsar, M. & Keronen, J. (2019). *Tienhaarassa. Johtajuus ilmastonmuutoksen aikakaudella*. Docendo.
- Perikangas, S., Kostilainen, H., & Kainulainen, S. (2023). Co-production of social innovations and enabling ecosystems for social enterprises. Julkaisussa *International Journal of Public Sector Management*, vol. 37 (s. 351–369). <https://doi.org/10.1108/IJPSM-04-2023-0111>
- Piekkari, R. & Welch, C. (2020). Oodi tapaustutkimukselle ja vertailun moninaiset mahdollisuudet. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 197–206). Gaudeamus.
- Pihkala, P. (2023). Yhteiskunnallisesti elämme ilmastomurrosikää. Teoksessa Kotiaho, J. S., Ylikulju, K., Hytönen, J. & Kuusiahho, V. (toim.), *Elämän vuoksi* (s. 106–114). Into Kustannus Oy.
- Pirkanmaan TE-toimisto. (2023). *Yrittäjyysbuusti*. Saatavilla 6.4.2024 <https://toimistot.te-palvelut.fi/pirkanmaa/yrittajyysbuusti>
- Poussa, L., Ryske, T., Tähkäpää, O., & Ylikoski, T. (20.12.2023). Mitä pitää silmällä vuonna 2024? Saatavilla 19.4.2024 <https://www.sitra.fi/artikkelit/mita-pitaa-silmalla-vuonna-2024/>

- Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 141–152). Gaudeamus.
- Pyykkönen, M. (2018). Yrittäjäkansalaisuuden rakentaminen ja terapeutin valta. Teoksessa Brunila, K., Harni, E., Saari, A., & Ylöstalo, H. (toim.), *Terapeutin valta* (s. 265–290). Vastapaino.
- Ranta-Tyrkkö, S. (2021). Miten juurruttaa ekososiaalista viitekehystä sosiaalityön koulutuksessa ja käytännöissä? Teoksessa Günther, K. & Kallio, J. (toim.), *Tutkiva sosiaalityö. Sosiaalityö professiona* (s. 73–83). Talentia ry / Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura. https://www.researchgate.net/publication/354161992_Toimintamahdollisuudet_ja_eettinen_kuormitus_sosiaalityossa
- Ranta-Tyrkkö, S., Järveläinen, M., Lehtinen, U., Alakoski, S., Turunen, H., Niemi, P., Martti, M., Rantanen, P., Marttinen, S., Heikkinen, A., & Marttila, M. (2023). *Sosiaalialan ilmastokäsikirja*. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2023/08/talentia_ilmasto-opas_2023_finaal.pdf
- Raulo, A. & Teppo, U. (2023). Onko minusta siihen? – Yrittäjäksi siirtymisen kynnyskysymykset ja osaamisvajeet sote-yrittäjyyteen liittyen. Julkaisussa Teoksessa Lähdeniemi, M., Teppo, U., & Raulo, A. (toim.), *Monimuotoinen sote-yrittäjyys* (s. 27–33). (Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 321). https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/789145/JAMKJULKAISUJA3212023_2_web.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Raworth, K. (2018). *Donitsitaloustiede. Seitsemän tapaa ajatella kuin 2000-luvun taloustieteilijä*. Terra Cognita.
- Saari, J. (2022). Kestävä hyvinvointivaltio. Teoksessa Teoksessa Halonen, T., Korhonen-Kurki, K., Niemelä, J. & Pietikäinen, J. (toim.), *Kestävyyden avaimet. Kestävyytieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteisöön* (s. 43–45). Gaudeamus.
- Salonen, A. O. (25.3.2022). *Kestävä elämä ei ole tinkimistä ja luopumista. Keskukselle Arto O. Salonen ja Erkkä Laininen* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=QxE2UUVnTGE&t=1s>

- Sánchez-Planelles, J., Segarra-Oña, M., & Peiró Signes, A. (2022). Identifying different sustainable practices to help companies to contribute to the sustainable development: holistic sustainability, sustainable business and operations models. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. 29(4):904-917.
<https://doi.org/10.1002/csr.2243>
- Silva, K., Lima, M., Santos-Magalhães, A., Fafiães, C., & de Sousa, L. (2019). Living and Robotic Dogs as Elicitors of Social Communication Behavior and Regulated Emotional Responding in Individuals with Autism and Severe Language Delay: A Preliminary Comparative Study. *Anthrozoös* (32/2019). <https://doi-org.anna.diak.fi/10.1080/08927936.2019.1550278>
- Soini, K., Hukkinen, J., Kaljonen, M., Levänen, J. & Munck af Rosenschöld, J. (2022). Mitä kestävyystiede on? Teoksessa Halonen, T., Korhonen-Kurki, K., Niemelä, J. & Pietikäinen, J. (toim.), *Kestävyystieteen avaimet. Kestävyystieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteiselo* (s. 17–56). Gaudeamus.
- Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatrisen Yhdistyksen, Suomen Kehitysvammlääkäreiden, Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen ja Suomen Psykiatriyhdistyksen asettama työryhmä. (23.1.2023). *Autismikirjon häiriö. Käypä hoito -suositus*. Saatavilla 3.12.2023
<https://www.kaypahoito.fi/hoi50131#K1>
- Suomalaisen Työn Liitto ry. (i.a.). Yhteiskunnallinen Yritys -merkin säännöt. Saatavilla 6.4.2024 <https://suomalainentyo.fi/yrityksille/yhteiskunnallinen-yritys/yhteiskunnallinen-yritys-merkin-saannot/>
- Suomen Uusyrittäjäkeskukset ry. (2024). *Yrittäjämuodolla on väliä*. Perustamisopas alkavalle yrittäjälle 2024. SUK-Palvelu Oy.
- Suomen YK-liitto. (i.a.). Yritysvastuun sanasto. Saatavilla 27.6.2024
https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/yritysvastuun_sanakirja.pdf
- Suvilehto, P. (2022). *Inspiroivat ja parantavat eläimet*. Avain.
- Telkänranta, H. (2016). *Millaista on olla eläin?* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2018). *Yhteiskehittäminen*. Saatavilla 15.9.2024 <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalisen-kuntoutuksen-opas/yhteiskehittaminen>
- Tietosuojavaltuutetun toimisto [1], (i.a.). *Henkilötietojen minimointi tieteellisessä tutkimuksessa*. Saatavilla 31.3.2024 <https://tietosuoja.fi/henkilotietojen-minimointi-tieteellisessa-tutkimuksessa>
- Tietosuojavaltuutetun toimisto [2], (i.a.). *Pseudonymisoidut ja anonymisoidut tiedot*. Saatavilla 31.3.2024 <https://tietosuoja.fi/pseudonymisointi-anonymisointi>
- Tilastokeskus. (2023). *Kuntien avainluvut*. Saatavilla 3.12.2023 <https://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2023&active1=KU790>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Tuominen, K. (2016). *Benchmarking-prosessi*. Oy Benchmarking Ltd.
- Tuomivaara, S. (2010). Eläimet – luonnon ja yhteiskunnan rajoilla. Teoksessa Valkonen, J. (toim.), *Ympäristösosiologia* (s. 115–142). WSOYpro.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Saatavilla 31.3.2024 https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Tynkkynen, O. & Berninger, K. (2017). *Nettopositiivisuus. Menestyvän ja vastuullisen liiketoiminnan uusi taso*. Alma Talent.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2021). Yhteiskunnallisten yritysten strategia. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:41*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-884-4>
- United Nations. (i.a.). *Transforming our world: The 2030 Agenda For Sustainable Development*. Saatavilla 6.4.2024 <https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>
- Uusyrittyskeskus. (i.a.). *Liiketoimintasuunnitelma*. Saatavilla 3.12.2023 <https://uusyrittyskeskus.fi/yrityksen-suunnittelu/liiketoimintasuunnitelma/>

- Valkonen, J. & Litmanen, T. (2020). Ympäristö, talous ja kulutus. Teoksessa Valkonen, J. (toim.), *Ympäristösosiologia* (s. 115–142). WSOYpro. Valtioneuvoston viestintäosasto & valtiovarainministeriö. (16.4.2024). Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2025–2028. Orpon hallitus: Tehdyillä päätöksillä estetään talouden ajautuminen hallitsemattomaan luisuun. [Tiedote.] Saatavilla 19.4.2024 <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/orpon-hallitus-tehdyilla-paatoksilla-estetaan-talouden-ajautuminen-hallitsematto-maan-luisuun>
- Vehmasto, E. & Lipponen, M. (2021). Eläinavusteinen psykososiaalinen kuntoutus. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 2021;137(17):1775-80. <https://www.duodecimlehti.fi/duo16383>
- Vuori, J. (i.a.). Tapaustutkimus. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo. Saatavilla 3.12.2023 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menestelmaopetus/kvali/tutkimusasetelma/tapaustutkimus/>
- Värri, V.-M. (2018). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Vastapaino.
- Väänänen, A., Smedlund, A., Törnroos, K., Kurki, A.-L., Soikkanen, A., Panganieniemi, N., & Toppinen-Tanner, S. (2020). Ajattelu- ja toimintatapojen muutos. Teoksessa Kokkinen, L. (toim.), *Hyvinvointia työstä 2030-luvulla. Skenaarioita suomalaisen työelämän kehityksestä* (s. 11–31). Työterveyslaitos. Saatavilla 19.4.2024 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-261-943-3>
- Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus. (2023). *Tavoite 11. Kestävät kaupungit ja yhteisöt*. Saatavilla 3.12.2023 <https://unric.org/fi/tavoite-11/>
- Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus, (i.a.). *Usein kysytyjä kysymyksiä*. Saatavilla 3.12.2023 <https://yyo.fi/usein-kysytytja-kysymyksiä/>